

БРАМА НЕЎМІРУЧАСЦІ

Фантастычная камедыя ў чатырох карцінах

Дзеючыя асобы

Барыс Пятровіч Дабрыян — геранталаг.
Уладзімір Фёдаравіч Абадоўскі — генетык.
Павел Антонавіч Бабровіч — эканаміст.
Клаўдзія Пятроўна Кудрыцкая — медык.
Аляксандр Паўлавіч Варакса — гуманітарнік.
Іван Кірылавіч Змітрук — фізік.
Кузьма Захаравіч Адамейка — пажылы кандыдат навук.
Генка — малодшы навуковы супрацоўнік.
Наташа — малодшы навуковы супрацоўнік.
Марына Сяргеёўна — жонка Дабрыяна.
Мякішава — прафсаюзны работнік.
Сідаровіч — рабочы, ударнік камуністычнай працы.
Алена Максімаўна — калгасніца-пенсіянерка.
Дажывалаў — пенсіянер з ваенных.
Караўкін — гаспадарнік.
Васіль Дарафеевіч Торгала — нехта з былых.
Аўдоцця Сцяпанаўна Застрамілава — яго знаёмая.
Антаніна Васільеўна — сакратарка Дабрыяна.
Скараспей.
Гары Болдвін — карэспандэнт.
Шуццік — шафёр-лявак.
Васюк.
Адзін з чаргі.
«Банкір».
Антон Іванавіч.
«Мадам».
«Ён» і «Яна».

Карціна першая

Лабараторыя Дабрыяна. Дабрыян сядзіць у крэсле, прыкрыўшы вочы рукой,— не то ўдрымоце, не то ў глыбокім роздуме. Ён шчаслівы. Здзейснілася мара яго жыцця. Гэта нешта неабдымна вялікае і дабратворнае, вынікі чаго цяпер яшчэ цяжка ўявіць і немагчыма прадбачыць. Душа яго поўніцца не то незвычайным святлом, не то чароўнымі гукамі.

Адчыняюцца дзверы, і ў лабараторыю ўваходзіць Наташа. Ubачыўшы ў такім стане Дабрыяна, яна на пальчыках выходзіць і прычыняе дзверы. Гэта адбілася ў падсвядомасці Дабрыяна: ён спрабуе нешта вымавіць і расплюшчвае вочы.

Знікаюць чароўныя гукі і святло, усё набывае рэальны выгляд, але ачараванне не праходзіць. Дабрыян бачыць у зале людзей і выходзіць на авансцэну.

Дабрыян. Людзі добрыя!

Паўза. Усе слухаюць.

Я вас люблю.

Голас залы. Мы вас — таксама.

Д а б р ы я н. Я прынёс вам добрую вестку. Нарадзіўся цуд. Вось тут, у гэтай лабараторыі — месцы маіх пакут і радасцей, салодкіх мар і горкіх расчараванняў. А пра што я марыў? Пра тое, як прадоўжыць ваша жыццё. І вось вы можаце сябе павіншаваць. Нашы шматгадовыя доследы паспяхова закончаны, і вынікі іх прызнаны за вялікае адкрыццё.

Г о л а с з г а л ё р к і. І доўга мы будзем жыць?

Д а б р ы я н. Вечна. Так, так, я не жартую. Нам удалося адкрыць закон неўміручасці.

Неўміручасць! Хто аб ёй не марыў! З таго часу, як чалавек стаў чалавекам, ён не можа прымірыцца са смерцю. Таму ён выдумаў сабе неўміручасць душы, якую прапаведуюць амаль усе рэлігіі. Нават калі бачыць труп падобнага да сябе, і тады ён не верыць, што ўсё скончана. Не можа быць, каб знік бяследна такі цуд, як чалавечае жыццё. Ён верыць, што вызвалена з цела чалавечая душа будзе жыць вечна. Чалавек заўсёды імкнецца пашырыць сваё жыццё за межы фізічнага існавання. Нават той, хто добра ведае законы прыроды. І ён у большай ці меншай меры дабіваецца неўміручасці. Тым, што дае жыццё наступнаму пакаленню. Тым, што робіць добрыя справы, за якія яго будуць успамінаць людзі, калі яго самога ўжо не будзе. Але чалавеку гэтага мала. Ён хоча жыць фізічна, сам сваёй асобай. *(Да Наташы, якая ўвайшла.)* Ну, як наш неўміручы пасля працэдур?

Н а т а ш а. Усё ў парадку, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н *(да гледачоў)*. Гэта мая памочніца, Наташа. Малодшы навуковы супрацоўнік. *(Да Наташы.)* Сядайце. Вы яшчэ будзеце патрэбны. *(Да гледачоў.)* Дык вось, ён хоча жыць і ніколі не паміраць. А хто ж яму не дае? А не дае яму, адкажаце вы, закон прыроды, паводле якога ўсё жывое павінна памерці. Усё — ад хларэлы да секвой, ад чарвяка да акадэміка. Аднаму арганізму суджана жыць хвіліны, другому — стагоддзі, але ад смерці ратунку няма.

А ці ж сапраўды смерць з'яўляецца непазбежным канцом нашага існавання? Ад чаго паміраюць людзі? Ад халеры, ад сухот, ад воспы, ад тыфусу. З гэтымі хваробамі медыцына справілася, і яны не перашкода для неўміручасці. Яшчэ — ад інфаркту, ад інсульту, ад рака. А хто памірае ад гэтых хвароб? Як правіла, гэтыя хваробы апаноўваюць арганізм падношаны, аслаблены, як апенькі — трухлявы пень. Глебу ім падрыхтоўвае старэнне арганізма.

А б а д о ў с к і *(з залы)*. А што такое старэнне?

Д а б р ы я н. Вось у гэтым і ўся задача, Уладзімір Фёдаравіч: разгадаць механізм старэння і авалодаць ім. Жыццё, як вы ведаеце, гэта бялковы абмен, які адбываецца ў арганізме пастаянна і няспынна. Але хітрая прырода, забіраючы ў нас жыццёвую матэрыю, кожны раз дае нам узамен тое самае, але крышачку горшае. У выніку ў клетках арганізма адбываюцца змены, якія перашкаджаюць яго абнаўленню. Вось мы і паставілі сабе задачу дабіцца справядлівага абмену: каб наш арганізм, нічога не трацячы, абнаўляўся на тым жа ўзроўні. Тады не будзе старасці і не будзе так званай натуральнай смерці.

Г о л а с з г а л ё р к і. А ненатуральная будзе?

Д а б р ы я н. Калі вас раздушыць аўтобус або спапяліць атамная бомба, дык наўрад ці зможаце вы разлічваць на неўміручасць.

К у д р ы ц к а я *(з залы)*. Але ад натуральнай смерці вы нас уратаеце?

Д а б р ы я н. Клаўдзія Пятроўна? Прывітанне! Вас — абавязкова. Праведзеныя доследы даюць нам права адказаць на гэта станоўча.

В а р а к с а *(з залы)*. Гэта падобна на містыфікацыю. Ці няма ў вас якіх-небудзь доказаў?

Д а б р ы я н. Я тут гавару толькі пра вынікі нашых доследаў. Раскрыць іх сакрэт я не магу па вядомай вам прычыне. Скажу коратка, што мы дабіліся гэтых вынікаў уздзеяннем на бялковыя ферменты, якія кіруюць усімі працэсамі абмену. А доказы ськія-такія ёсць.

Наташа, пакажыце, калі ласка, доказ!

Н а т а ш а. А вось ён. *(Ставіць на стол клетку з жывёлінай.)*

Д а б р ы я н. Гэта пацук, таварышы. Па гадах ён — біблейскі Мафусаіл. Пражыў чатыры пацучыныя вякі, і яму даўно пара паміраць. А ён, бачыце, як агурочак. Шэрсць бліскучая, сам вясёлы, усе органы і залозы функцыяніруюць нармальна. Дае паўнацэннае здаровае патомства. Першае народжанае ім пакаленне таксама пражыло ўжо тры вякі. І ўвесь сакрэт у справядлівым абмене, які нам удалося наладзіць.

К у д р ы ц к а я. Можа, вы нам і чалавека неўміручага пакажаце?

Д а б р ы я н. З чалавекам справа больш складаная, Клаўдзія Пятроўна. У пацука кароткае жыццё і хуткая змена пакаленняў. На ім лягчэй прасачыць. Але што да абмену, дык ці то ў пацука, ці ў чалавека — прынцыповай розніцы няма. Між іншым, мы і з людзьмі праводзім клінічныя доследы. Пра пакаленні тут яшчэ гаварыць рана, але за дзесяць гадоў нашы падапечныя ні капелькі не пастарэлі. І самае галоўнае — ніякіх пабочных непрыемнасцей.

А д а м е й к а *(з залы)*. Значыць, мы можам лічыць сябе неўміручымі?

Д а б р ы я н. Лічыце на здароўе. А мы пастараемся, каб гэта сталася.

Б а б р о в і ч *(з залы)*. Ці не замнога нас усіх будзе — неўміручых?

Д а б р ы я н *(да гледачоў)*. Павел Антонавіч — эканаміст. У яго свой клопат з неўміручасцю.

А б а д о ў с к і *(з залы)*. Мяне як генетыка цікавіць другое.

Д а б р ы я н. Вось і дыскусія пачынаецца. Прашу маіх апанентаў сюды, у лабараторыю. Тут нам зручней будзе. Павел Антонавіч! Клаўдзія Пятроўна! Кузьма Захаравіч! Генадзій, вы ж свой чалавек.

Б а б р о в і ч, А б а д о ў с к і, К у д р ы ц к а я, В а р а к с а, А д а м е й к а і Г е н к а падымаюцца на сцэну. Садзяцца.

Д а б р ы я н. Уладзімір Фёдаравіч, вы хацелі нешта сказаць.

А б а д о ў с к і. Гаворачы пра неўміручасць, вы, Барыс Пятровіч, маеце на ўвазе індывідуум і нічога не гаворыце пра від. Калі індывідуум будзе жыць вечна, то як будзе абстаяць справа з эвалюцыяй віду? Як будзе абнаўляцца род чалавечы?

Д а б р ы я н. На гэта пытанне вам і адказваць, Уладзімір Фёдаравіч.

А б а д о ў с к і. З аднаго боку, будуць нараджацца новыя пакаленні, а з другога — не будуць паміраць старыя. У адным грамадстве побач з людзьмі новай генерацыі будуць жыць старыя малпы.

А д а м е й к а. Гэта значыць — мы.

А б а д о ў с к і. Будуць жыць старыя малпы са сваімі старымі поглядамі, звычкамі, забабонамі, ды яшчэ будуць пладзіць падобных да сябе.

К у д р ы ц к а я. Ну, калі яшчэ тое будзе.

А д а м е й к а. Ці будзе, ці не, а мы ўжо будзем галаву ламаць.

А б а д о ў с к і. Галаву ламаць прыходзіцца. Неўміручасць такая праблема, што мы павінны думаць у маштабе вечнасці і за ўсё чалавецтва.

Г е н к а. Давайце ўсё-такі жыць перш за ўсё. А думаць пра від... Для гэтага ў нас будзе цэлая вечнасць...

А б а д о ў с к і. Індывідуум вырашае спрэчкі ў сваю карысць: я хачу жыць вечна, а чалавецтва няхай выраджаецца.

К у д р ы ц к а я. Яшчэ ці будзем мы здольны, як вы кажаце, пладзіць падобных да сябе.

Б а б р о в і ч. А чаму не? Пацук жа гэтых здольнасцей не страціў.

К у д р ы ц к а я. Раджаць цэлую вечнасць — гэта, я вам скажу, таксама не вялікая асалода.

Б а б р о в і ч. Гэта ваша добрая воля: не хочаце — не раджайце.

К у д р ы ц к а я. Калі ў цябе ўсё ў норме, як у гэтага пацука, дык дзе ты дзенешся.

Б а б р о в і ч. Ясна. Будзем раўняцца на пацука.

А д а м е й к а. Калі Бог стварыў Адама і Еву, Ён даў ім наказ: «Пладзіцеся, размнажайцеся, засяляйце зямлю і пануйце над ёй». Будзем жыць па закону Божаю.

Б а б р о в і ч. Паважаныя энтузіясты па часці размнажэння! Я — эканаміст. Магу захапляцца і рамантыкай, але свае рамантычныя захапленні заўсёды правяраю статыстычнымі данымі. Вось і вам хачу падкінуць некалькі лічбаў. Клаўдзія Пятроўна, як часта жанчына можа раджаць? Асабліва не перагружаючы сябе.

К у д р ы ц к а я. Я думаю, што раз у трычатыры гады можа раджаць.

Б а б р о в і ч. Пры ўмове, што людзі не будуць паміраць і ўсе дарослыя жанчыны будуць раджаць раз у чатыры гады, насельніцтва за дваццаць гадоў павялічыцца ў тры разы.

Г е н к а. Гэта яшчэ не страшна.

Б а б р о в і ч. Такім чынам, за сто гадоў насельніцтва нашай рэспублікі павялічыцца ў дзвесце сорок тры разы і будзе складаць два мільярды сто восемдзсят мільёнаў чалавек.

Г е н к а. Мільярды?

Б а б р о в і ч. Так, мільярды.

В а р а к с а. Тут нешта не так.

Б а б р о в і ч. Усё так, Аляксандр Паўлавіч. Можаце праверыць. Вазьміце дзевяць мільёнаў нашага насельніцтва і памножце на тры ў пятай ступені. Атрымаецца тое, што трэба.

К у д р ы ц к а я. А чаму ў пятай?

Б а б р о в і ч. Таму, што ў стагоддзі пяць дваццацігоддзяў.

В а р а к с а (*падлічвае*). Сапраўды — два мільярды сто восемдзсят сем мільёнаў.

А д а м е й к а. І нікуды не дзенешся.

Г е н к а. Яшчэ, бадай што, можна дыхаць?

Б а б р о в і ч. А чым я вас карміць буду?

Г е н к а. Сінтэтычнай мікракаўбасой.

Б а б р о в і ч. Два мільярды касцюмаў дзе я вам вазьму?

Г е н к а. Клімат зменім, без штаноў абыдземся.

Б а б р о в і ч. Тут і трусоў не хопіць.

А д а м е й к а. Здрэйфіў, таварыш начальнік.

К у д р ы ц к а я. Эканоміка, відаць, не дарасла яшчэ да неўміручасці.

Б а б р о в і ч. Дык што, будзем далей размнажацца?

Г е н к а. Па сіле магчымасці.

В а р а к с а. Якая ўжо тут магчымасць — дзесяць тысяч душ на квадратны кіламетр.

К у д р ы ц к а я. Дык што ж рабіць?

Г е н к а. Таварышы, ёсць выхад!

Усе недаверліва глядзяць на яго.

Вернемся да канібалізму.

А б а д о ў с к і. Гумар вісельніка.

Г е н к а. Так мы зразу забіваем двух зайцоў: вырашаем праблему харчавання і рэгулюем рост насельніцтва.

Н а т а ш а. Якая ж гэта неўміручасць, калі цябе зжаруць?

Г е н к а. Чаму мяне? Таго, хто смачнейшы.

К у д р ы ц к а я. Вы — цынік, малады чалавек. Нават жартаваць так і то непрыстойна.

Г е н к а. А што мне рабіць, калі такая сітуацыя?

Б а б р о в і ч. Можна ж іначай рэгуляваць рост насельніцтва.

Г е н к а. Напрыклад?

Б а б р о в і ч. Ёсць розныя спосабы.

А д а м е й к а. Стэрылізацыя?

Б а б р о в і ч. А хоць бы і так.

Г е н к а. Ратуйся хто можа!

А д а м е й к а. Дык, можа, з вас і пачнём, Павел Антонавіч?

В а р а к с а. Барыс Пятровіч толькі што падарыў нам неўміручасць, а вы хочаце пазбавіць нас радасці жыцця.

А б а д о ў с к і. І дзе гарантыя, што вы не стэрылізуеце пры гэтым бацьку патэнцыяльнага Эйнштэйна?

Д а б р ы я н. Гэта немэтазгодна і па другой прычыне. Неўміручасць магчыма толькі тады, калі ўсе эндакрынныя залозы функцыяніруюць нармальна.

Г е н к а. Як у яго. *(Паказвае на пацука.)*

Д а б р ы я н. Зусім правільна.

А д а м е й к а. Так што шануйце свае эндакрынныя залозы, Павел Антонавіч.

Б а б р о в і ч. Нарэшце, і раджаць жа можна не ў чатыры гады раз, а, скажам, у пяцьдзсят.

К у д р ы ц к а я. Што там яшчэ з табой станецца за пяцьдзсят гадоў.

А д а м е й к а, Можа, тэхналогія зменіцца. Фабрычным спосабам пачнуць людзей вырабляць. А тут ідзе гаворка пра такія саматужныя вырабы, як мы з вамі. Як ім забяспечыць вечнае жыццё?

Д а б р ы я н. Ваша прапанова рызыкаўная, Павел Антонавіч. Неўміручасць — рэч вельмі далікатная. Грубае ўмяшанне ў фізіялагічныя працэсы арганізма можа сапсаваць усю справу.

В а р а к с а. З вашай прапановай нельга згадзіцца і па маральных меркаваннях. Мы хочам жыць вечна і таму адмаўляемся даваць жыццё падобным да сябе. А можа, тыя, што не народзяцца па нашай віне, былі б у шмат разоў больш таленавітыя за нас.

Б а б р о в і ч. Ну што ж, вы — біёлагі, вы — сацыёлагі, вы і вырашайце гэта пытанне. Раджайце як хочаце, а мне адно ясна: на ўсіх неўміручасці не хопіць.

А д а м е й к а. Каму ж хопіць, а каму не?

Д а б р ы я н. Вырашаць гэта будзем не мы.

А д а м е й к а. А хто?

Д а б р ы я н. Відаць, нейкая высокая інстанцыя.

А д а м е й к а. Словам, няхай жыве неўміручы пацук, а мы за ім у чарзе пастаім.

В а р а к с а. Гэта цяжка ўявіць, таварышы, але хутка ракавая мяжа падзеліць нас усіх тут прысутных на неўміручых і звычайных смертных.

А д а м е й к а. Вось жыў, працаваў і ні аб чым не думаў. А цяпер такое адчуванне, нібы мяне да кары смерцю прысудзілі.

Д а б р ы я н *(лагодна)*. Чаму ж іменна вас, Кузьма Захаравіч?

А д а м е й к а. Бачыце, чалавек я ўжо немалады, залозамі асабліва пахваліцца не магу. А новых жа вы мне не ўставіце.

Д а б р ы я н. На вялікі жаль, не ўстаўлю. Не маю такой магчымасці.

А д а м е й к а *(з сарказмам)*. Добра хоць, што мяне стэрылізаваць не трэба.

К у д р ы ц к а я. Дазвольце мне крыху пафіласофстваваць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Калі ласка, Клаўдзія Пятроўна. Момент самы зручны.

К у д р ы ц к а я. Вось вы, Аляксандр Паўлавіч, гаварылі пра мараль. Правільна. Эгаізм — гэта агідная справа. Але што такое эгаізм? І што такое мараль наогул? Напэўна, пры неўміручасці мы будзем укладваць у гэта паняцце не зусім тое, што ўкладваем цяпер. У

неўміручага грамадства будзе свая мараль, якая будзе адпавядаць яго інтарэсам. Цяпер мы з пашанай ставімся, скажам, да старасці. Але старасць жа ў нас не вечная. Мы шануем старога чалавека, маючы на ўвазе, што ён нас хутка пакіне. Але пасадзіць сабе на шыю на векі вечныя мільёны старых непрацаздольных людзей — наўрад ці гэта будзе ў інтарэсах грамадства. Таму людзі, якія знаходзяцца ў такім стане, мне здаецца, і прэтэндаваць не павінны на неўміручасць. І крыўдзіцца на свой лёс у іх няма падставы.

А д а м е й к а. Значыць, на мыла? Падаючага папхні, як сказаў адзін несвядомы чалавек.

К у д р ы ц к а я. Дарагі Кузьма Захаравіч! Я ж не супроць вас выступаю. Вы — цудоўны чалавек. Жывіце на здароўе хоць сабе і вечна. Я наконт таго, што мараль — гэта паняцце непастаяннае. Возьмем, напрыклад, шлюб... Цяпер мы клапацімся, каб моцная была сям'я. Калі муж з жонкай разыходзяцца, дык мы стараемся іх памірыць. Дык што ж, і ад неўміручых мы будзем патрабаваць вернасці шлюбу? Ды за тысячы гадоў можа і абрыдаць табе твой напарнік.

Д а б р ы я н. Вы, Клаўдзія Пятроўна, у такія філасофскія нетры завялі нас, што і не выбрацца.

Г е н к а. Барыс Пятровіч, у мяне больш актуальнае пытанне. Што будзе, калі я, просты смертны, ажанюся з неўміручай Наташай?

Н а т а ш а. Спытайся яшчэ, ці пайду я за цябе.

Г е н к а. Дапусцім, што ты параішся з мамай і згодзішся.

Д а б р ы я н. Прыйдзе час — вы састарэеце і памраце, а Наташа будзе жыць і знойдзе сабе другога.

Г е н к а. А што будзе з нашымі дзеткамі?

Д а б р ы я н. У нашых доследах, як вы ведаеце, першае папучынае патомства жыве ўжо тры вякі. Будзем спадзявацца, што і вашы дзеткі будуць неўміручыя. Але іх яшчэ трэба мець. Што можна сказаць у заключэнне нашай размовы? Усім нам стала ясна — гэта з лічбамі ў руках даказваў Павел Антонавіч, — што неўміручасці на ўсіх не хопіць. І тут паўстае самая цяжкая праблема: як дзяліць людзей на ўміручых і неўміручых? Хто гэта будзе рабіць?

В а р а к с а. Няхай народ скажа сваё слова.

Д а б р ы я н. Адзін крытэрыў для мяне ясны. Гэта стан арганізма. Старасць, на вялікі жаль, працэс неабарачальны. Калі чалавек пераступіў пэўную мяжу, дык тут нічога не зробіш. Так што вы, Клаўдзія Пятроўна, дарэмна клапаціцеся наконт старых. Іх лёс вырашыла сама прырода. Наша задача — прадоўжыць іх жыццё на колькі магчыма, паклапаціцца, каб старасць не была для іх цяжарам, стварыць умовы, каб яны маглі падзяліцца сваімі ведамі, сваім багатым жыццёвым вопытам з тымі, хто прыйшоў ім на змену. Але ж і нестарым не ўсім хопіць месца ў неўміручасці. І нехта павінен будзе рабіць такія адбор.

З м і т р у к (*уваходзіць, аддыхаецца*). Прывітанне неўміручым! (*Паціскае ўсім рукі.*)

Д а б р ы я н. Сам Бог прынёс вас сюды, Іван Кірылавіч.

З м і т р у к. Нешта я не заўважыў, каб ён мяне нёс. Сам узбіраўся на трэці паверх.

Д а б р ы я н. У нас тут складаныя праблемы ўзніклі.

З м і т р у к. Праблемы, праблемы... Мне свае спакою не даюць.

К у д р ы ц к а я. Элементарныя часціцы турбуюць?

З м і т р у к. Элементарныя. А я вось і з элементарнымі не магу ўправіцца.

Д а б р ы я н. Як вы думаеце, Іван Кірылавіч, можна ўсім абяцаць неўміручасць?

З м і т р у к. А што сказала ваша нарада?

Б а б р о в і ч. Дзесяць тысяч чалавек на квадратны кіламетр. Праўда, гэта праз сто гадоў.

З м і т р у к. Вясёлая перспектыва. І зусім не такая далёкая, я вам скажу.

Д а б р ы я н. Мы таксама лічым, што гэта немагчыма.

З м і т р у к. І несправядліва было б. Дараваць неўміручасць бюрократу, дармаеду, злодзею, бандыту — хіба вы дзеля іх здзяйснялі свой подзвіг?

Д а б р ы я н. А хто будзе аддзяляць авец ад козлішч?

З м і т р у к. Людзі. Няхай самі людзі назавуць вартых неўміручасці. У канечнай інстанцыі гэта можа быць які-небудзь камітэт. Можа, варта стварыць кампетэнтную навуковую арганізацыю з прадстаўнікоў розных спецыяльнасцей. На грамадскіх пачатках. Скажам, Камітэт па справах неўміручасці. Па-мойму, нядрэнна гучыць. Так, што мы ўсе хутка станем перад вашы ясныя вочы, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Чаму ж перад мае, Іван Кірылавіч?

З м і т р у к. А каго ж яшчэ нам шукаць? Самі заварылі неўміручую кашу, самі і расхлёбвайце. Калі ў мяне запытаюць, я толькі вас буду рэкамендаваць.

Д а б р ы я н. Страшна, Іван Кірылавіч.

З м і т р у к. А вы адчувайце сябе як старшыня журы, якое прысуджвае неўміручасць таму, хто яе заслужыў.

Д а б р ы я н. А іншых асуджвае на смерць?

З м і т р у к. На смерць іх асудзіў сам Гасподзь Бог, які яшчэ Адаму сказаў: «Ты — прах. З зямлі ўзяты і ў зямлю вернешся».

Д а б р ы я н. Я мог іх уратаваць ад смерці і не зрабіў гэтага.

З м і т р у к. Я вам спачуваю. Вырашаць лёс мільёнаў людзей — гэта нялёгкая справа.

Б а б р о в і ч. У Барыса Пятровіча ў самога далікатнае становішча. Старшыня журы сам сабе прэміі не прысуджвае.

З м і т р у к. Вы наконт неўміручасці самога яе аўтара?

Д а б р ы я н. Другой неўміручасці я ўсё роўна не адкрыю, дык які сэнс надзяляць мяне вечным жыццём?

К у д р ы ц к а я. Натварыў спраў і — бывайце здаровы? Не, галубок! Мы яшчэ не ведаем, чым абэрнецца гэта неўміручасць. А што, калі прыйдзецца вярнуцца ў першабытны стан? Дык як мы без вас?

Д а б р ы я н. Калі ўжо на маю долю выпадзе ўзначальваць гэта судзілішча, дык я хацеў бы рабіць гэта з чыстым сумленнем. Як асоба не зацікаўленая.

З м і т р у к. Давайце не будзем гвалтаваць сумлення Барыса Пятровіча. Паміраць жа ён не сёння збіраецца. Народ і пра яго скажа, чаго ён варты. Я, Барыс Пятровіч, хачу звярнуць вашу ўвагу на адну акалічнасць. Асабіста я не сумняваюся ў сур'ёзнасці вашых навуковых доследаў. Але ёсць людзі, і даволі высокага рангу, для якіх ваш пацук не з'яўляецца пераканаўчым.

Д а б р ы я н. Для іх пацук — гэта шкодны грызун і разносчык заразы, убачыўшы якога, іх жонкі лезуць на крэслы і падымаюць віск.

З м і т р у к. Я — прафан у гэтай справе, але сёй-той лічыць, што пераносіць якасці пацука на чалавека неправамерна.

Д а б р ы я н. Як вы добра ведаеце, Іван Кірылавіч, навуку робяць не сёй-той, а вучоныя, якія ведаюць, што можна пераносіць, а што не.

З м і т р у к. Ну, прабачце. Я проста хацеў папярэдзіць, з якога боку вас могуць шчупаць апаненты.

Д а б р ы я н. У нас ёсць наконт гэтага заключэнне кампетэнтных органаў.

З м і т р у к. Жадаю паспяхова ўкараніць вашу неўміручасць у наша пакуль што смяротнае цела. *(Развітваецца і выходзіць. За ім выходзяць іншыя.)*

Д а б р ы я н *(да гледачоў)*. Вось так, дарагія таварышы. Не можам мы ўсім забяспечыць неўміручасць. Зямля не вытрымае. Ды не ўсе і заслужылі неўміручасць.

Прыйдзецца вам самім вырашаць, хто яе заслужыў.

Карціна другая

Кватэра Дабрыяна. Раніца. Настойліва звоніць тэлефон.
Уваходзіць М а р ы н а С я р г е е ў н а і бярэ трубку.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Слухаю... Барыс Пятровіч яшчэ не прачнуўся... Не выспаўся... Яму ўсю ноч званілі... Так, наконт неўміручасці... Вы таксама?.. Пазваніце, калі ласка, пазней. Прашу прабачэння, таварыш генерал, я не магу яго будзіць... Гэта вы здорава прыдумалі... (*Кладзе трубку.*)

Д а б р ы я н (*выходзіць заспаны*). Хто там?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Генерал. Неўміручасці патрабуе.

Д а б р ы я н. Які генерал?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А хто яго ведае. Кажа, буду званіць, пакуль не даб'юся.

Д а б р ы я н. Цяжкі выпадак.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Паспаў бы яшчэ. Сам зараз ногі выцягнеш праз гэту неўміручасць.

Д а б р ы я н. Каму-небудзь яна спатрэбіцца і пасля мяне.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Чаму не!

Тэлефонны званок.

Вось, калі ласка.

Д а б р ы я н (*бярэ трубку*). Я слухаю... Так... Слухаю вас, таварыш генерал... Устаў... пры вашай дапамозе. Прашу гаварыць спакайней, а то я нічога не разбяру... Я неўміручасці не размяркоўваю... Я адкрыў закон, але не распараджаюся лёсам людзей... Ёсць для гэтага Камітэт па справах неўміручасці... Так... ён і будзе вырашаць, хто варты неўміручасці... Дапускаю, што вы — самы лепшы з генералаў, але не мне ў гэтым разбірацца... Магчыма, сустрэнемся... Генерал-маёр Дажывалаў?.. Буду помніць... У запасе?.. Ну, я рад, што ў нас у запасе ёсць такія баявыя генералы... Будзьце здаровы... (*Кладзе трубку.*) А почырк як быццам не генеральскі.

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*падыходзіць да мужа, з замілаваннем кудлачыць яму валасы*). Можа, задрэмлеш яшчэ?

Д а б р ы я н (*глядзіць на гадзіннік*). Трэба ў інстытут ісці.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Бора, няўжо гэта ўсё праўда?

Д а б р ы я н. Што?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Што мы будзем жыць вечна.

Д а б р ы я н. Хто-небудзь будзе.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Ну, мы ж з табой напэўна будзем.

Дабрыян маўчыць.

Падумаць страшна... Вечнасць... Гэта як бяскрайні акіяны... Плывеш, плывеш, а канца няма... І ніколі, ніколі не будзе.

Д а б р ы я н. Падобна.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А што рабіць?

Д а б р ы я н. Не разумею.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Занятак нейкі трэба мець?

Д а б р ы я н. Будзем жыць, дык і занятак будзе.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Вечна абед табе гатаваць?

Д а б р ы я н. Гатаваць будзе каму.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Значыць, мне і гэтага не астанеца. А што чалавек без справы? Для вялікага жыцця і справу трэба вялікую, каб усяго захапіла.

Д а б р ы я н. Гэта правільна.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Давай падбіраць мне справу. Спецыяльнасць якую-небудзь.

Д а б р ы я н. Выбірай, якая табе падабаецца.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Часу шмат, любою можна авалодаць.

Д а б р ы я н. І не адной.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А што, калі надакучыць плысці?

Д а б р ы я н. Куды?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. У вечнасць. Так абрыдае, што не вытрымаць.

Д а б р ы я н. Я не ведаю, ці можа так быць.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Тады за борт, у бяздонне? У другую вечнасць?

Д а б р ы я н. Гэта ўжо будзе антывечнасць.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Але буду я мець на гэта права?

Д а б р ы я н. Думаю, што будзеш. Але нашто такія змрочныя думкі? Давай пра што-небудзь іншае.

М а р ы н а С я р г е е ў н а *(у задуменні)*. Дзетак бы нам цяпер... Загінуў наш Валерык... Гэта колькі б яму ўжо было?

Д а б р ы я н. Дваццаць чатыры.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Кім бы ён мог быць, як ты думаеш?

Д а б р ы я н. Па ўзросту мог бы быць ужо аспірантам.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Можа, і ўнук быў бы ўжо.

Д а б р ы я н. Мог быць і ўнук.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Пабаялася я больш раджаць. Спачатку жылося цяжка, а пасля думалася — позна... Старасць надызде, а дзеці малыя будуць. А цяпер і сапраўды позна. А колькі б у нас магло быць унукаў, праўнукаў, пра-пра-пра-праўнукаў. І ўсе неўміручыя.

Д а б р ы я н. Не растрывожвай сябе, Марына.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А можа, яшчэ не позна? Можа, можна вярнуць мне маю жыццёвую сілу? Ты ж ведаеш таямніцу ўсіх гэтых сакрэцый.

Д а б р ы я н. На вялікі жаль, нічога зрабіць нельга. Тут, як у юрыспрудэнцыі, закон адваротнай сілы не мае.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Што б табе раней было адкрыць гэты закон.

Д а б р ы я н. Раней не выйшла. Некаторым яшчэ не позна.

М а р ы н а С я р г е е ў н а *(усхопліваецца)*. Бора, што ты сказаў?

Д а б р ы я н *(здзіўлена глядзіць на яе)*. Я кажу, што ён яшчэ саслужыць службу людзям.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Мне страшна, Бора.

Д а б р ы я н. Што з табой?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Я зусім забылася... Я толькі пра сябе думала. Для мяне позна, а для цябе ж не позна.

Д а б р ы я н. Марыша, пра што ты гаворыш?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. У цябе яшчэ могуць быць і пра-пра-праўнукі.

Д а б р ы я н. Дык што з гэтага вынікае?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Але іх у цябе не будзе. Праз мяне.

Д а б р ы я н. Марыша, павер, што мне не да пра-пра-пра-пра. І мяне гэта зусім не турбуе.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Мяне турбуе. Мяне вечна... Страшна падумаць, якое

значэнне мае цяпер гэта слова... Мяне вечна будзе мучыць сумленне.

Д а б р ы я н. Ты вечна выдумаеш сабе невырашальную праблему.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Гэта ты яе выдумаў.

Д а б р ы я н. Супакойся, прашу цябе. Што б там ні было, у нашых адносінах нічога не зменіцца. Паколькі гэта залежыць ад мяне, вядома. Нехта звоніць. Адчыні, калі ласка.
(*Выходзіць у суседні пакой.*)

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Можа, паштальён. (*Выходзіць у пярэдняю, адтуль чуецца яе голас.*) А, Наташа! Добры дзень. Распранайцеся.

Уваходзяць М а р ы н а С я р г е е ў н а і Н а т а ш а.

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч дома?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Бора, гэта Наташа. (*Да Наташы.*) Рана ён вам спатрэбіўся сёння.

Н а т а ш а. Важная справа, Марына Сяргееўна.

Д а б р ы я н (*уваходзіць, занепакоены*). Што-небудзь здарылася?

Н а т а ш а. Здарылася, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н (*яшчэ больш устрывожаны*). З пацуком што-небудзь?

Н а т а ш а. Са мной.

Д а б р ы я н. Наташа, дарагая, што ж такое?

Н а т а ш а. Адзін вялікі вучоны адкрыў сакрэт неўміручасці.

Д а б р ы я н. І што ж далей? Мяне пужае ваш тон, Наташа.

Н а т а ш а. І гэта шмат што перавярнула дагары нагамі.

Д а б р ы я н. У вас ёсць новая ідэя?

Н а т а ш а. Ёсць ідэя, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Марыша, прабач, калі ласка.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Закрытая тэматыка? (*Жартуючы, грозіць пальцам.*) Ох, раскрыю я калі-небудзь гэту тэматыку. (*Выходзіць.*)

Н а т а ш а. Яна сур'ёзна раўнуе.

Д а б р ы я н. Раўнаваць? Да вас? Хіба вы не ведаеце Марыны Сяргееўны?

Н а т а ш а (*аглядаецца на дзверы*). Не пачуе?

Д а б р ы я н. Вы сёння дзіўная нейкая.

Н а т а ш а. Закрытая тэматыка.

Д а б р ы я н. Марына Сяргееўна гэта разумее.

Н а т а ш а. Зусім сакрэтна. У першую чаргу ад яе.

Д а б р ы я н. Годзе вам мяне інтрыгаваць.

Н а т а ш а (*відаць, што хвалюецца*). Годзе дык годзе... Добра, што мы абое — біёлагі. Гэта аблягчае мне задачу.

Д а б р ы я н. Я гатоў слухаць. Вы ўжо дастаткова мяне падрыхтавалі.

Н а т а ш а. Я прыйшла, каб прапанаваць вам сябе.

Д а б р ы я н. Гэта як жа разумець? У якасці аб'екта для доследаў?

Н а т а ш а. У якасці вечнага спадарожніка.

Д а б р ы я н (*збянтэжаны, працірае акуляры*). Баюся, што я вас няправільна зразумеў.

Н а т а ш а. Калі баіцеся, значыць, зразумелі.

Дабрыян зусім збянтэжаны.

А казалі, што падрыхтаваны.

Д а б р ы я н. Прызнаюся... Гэта так незвычайна... Я не чакаў...

Н а т а ш а. Ад мяне такога нахабства? Вы мяне не ведалі. Вы проста мяне не заўважалі. Вы бачылі толькі вашага пацука. А побач з ім нейкая бястварая і бясполая істота ў белым халаце. А што ў яе пад халатам, вы гэтым не цікавіліся.

Д а б р ы я н. Ну, я прыблізна ўяўляў.

Н а т а ш а. Што пад гэтым халатам б'ецца жывое гарачае сэрца... сто дваццаць удараў у мінуту. Вы гэтага не заўважалі. У вас заўсёды роўна шэсцьдзесят восем.

Д а б р ы я н. Мне здавалася, што ў вас пульс нармальны.

Н а т а ш а. Сэрца — гэта, вядома, глупства... гіпербала, сінекдаха, адным словам, метафара. Ва ўсякім разе, не ў ім справа. А ў чым — вы самі добра ведаеце. Хоць мы і homo sapiens, але і ў нас бушуе той самы інстынкт прадаўжэння роду, што і ў пацука.

Д а б р ы я н. А sapiens, выходзіць, ні пры чым?

Н а т а ш а. Пры чым. Але аб гэтым пасля. Цяпер я хачу давесці да вашага ведама, што гэты заложаны ва мне магутны інстынкт выбраў аб'ектам вас.

Д а б р ы я н. І даўно?

Н а т а ш а. Яшчэ да неўміручасці. З таго часу як я пачала з вамі працаваць.

Д а б р ы я н. А што ж ён дагэтуль не заяўляў аб сабе?

Н а т а ш а. Неўміручасць... Яна зняла ўсе перашкоды.

Д а б р ы я н. Але ж вы ведаеце, што вакансія занята, а сумяшчальніцтва забаронена.

Н а т а ш а. Вы рашылі ўратавацца ад мяне за гэтым хісткім бар'ерам? Бар'ер гэты чаго-небудзь варты быў да неўміручасці, а цяпер ён страціў усё сваё значэнне.

Д а б р ы я н. Нарэшце, мой узрост...

Н а т а ш а. Кіньце, Барыс Пятровіч, хапацца за саломінку. Я сачу за станам вашага здароўя. Ведаю ўсе вашы аналізы, кардыяграмы і заключэнні эндакрынолагаў, усе вашы біялагічныя якасці і фізіялагічныя магчымасці. Я ведаю, што вы ў парадку эксперымента абследаваліся на прадмет неўміручасці. Вынікі абследавання мяне цалкам задавальняюць.

Д а б р ы я н. Аказваецца, вы ўсебакова ўзброены.

Н а т а ш а. Без гэтага такую крэпасць не возьмеш. Цяпер нам трэба высветліць адно кардынальнае пытанне.

Д а б р ы я н. Іменна?

Н а т а ш а. Магу я разлічваць на вашу шчырасць?

Д а б р ы я н. Пастараюся. Шчырасць за шчырасць.

Н а т а ш а. Як вы глядзіце на мяне як на асобу іншага полу?

Д а б р ы я н. Стараюся не глядзець.

Н а т а ш а. А каб не баяліся?

Д а б р ы я н. Ну, каб я быў пацуком...

Н а т а ш а. Вы хочаце сказаць, што ў пацука няма зарэгістраванай жонкі?

Д а б р ы я н. Па-мойму, гэта важная акалічнасць.

Н а т а ш а. Дык вось... перш за ўсё пра ваш законны шлюб... Я на яго не замахваюся. Не патрабую разводу. Не падбухторваю, каб вы падсыпалі мыш'яку Марыне Сяргееўне ці зжылі яе са свету якім-небудзь іншым спосабам. Марына Сяргееўна — мілая жанчына, і няхай яна здарова жыве, колькі ёй Бог вызначыў. Я пачакаю. Пры неўміручасці маладосць мая астанецца пры мне. Але ёй нашто неўміручасць? Чым яна яе заслужыла? І якая карысць грамадству ад таго, што яна не памрэ? Маладой яна ўжо не стане. Дзяцей вам нарадзіць не зможа. А вас прывяжа на векі вечныя. А вы ж маглі б падарыць чалавецтву таленавітых, можа, нават геніяльных нашчадкаў — дзяцей, унукаў, праўнукаў. Сваёй вечнай адданасцю старой бабе вы пазбаўляеце грамадства такога цудоўнага дару. Якая ж гэта мараль? Гэта старыя мяшчанскія забабоны, а не мараль неўміручага грамадства. Правільна на нарадзе гаварыла пра мараль Клаўдзія Пятроўна: шмат што будзе выглядаць зусім іначай. Я доўга над гэтым думала, і вось... прыйшла да вас.

Д а б р ы я н. Што да неўміручасці Марыны Сяргееўны, дык вы ўпусцілі з-пад увагі адну важную акалічнасць. Помніце, я гаварыў, што неўміручасць магчыма, пакуль усе эндакрынныя залозы функцыяніруюць нармальна. На вялікі жаль, Марына Сяргееўна

пераступіла ўжо гэту мяжу. Я ёй пра гэта нічога не кажу і вас прашу не прагаварыцца.

Н а т а ш а. Але калі якая-небудзь магчымасць адкрыецца, вы ўсё зробіце для Марыны Сяргееўны.

Д а б р ы я н. Я не бачу такой магчымасці.

Н а т а ш а. Значыць, адна перашкода адпала. Ва ўсякім разе, адпадае з часам.

Д а б р ы я н. Але справа ў тым, што нам з вамі яшчэ ніхто неўміручасці не прысудзіў.

Н а т а ш а. Гэта вы наконт мяне. Пра вас гаворкі не можа быць.

Д а б р ы я н. Чаму ж не можа быць? Я ўжо сказаў у адной высокай інстанцыі, што не прэтэндую на неўміручасць.

Н а т а ш а. Какетнічаеце, прафесар. Гэта на вас непадобна.

Д а б р ы я н. Я зусім сур'ёзна.

Н а т а ш а. Глупства. Абсурд. Людзі захочуць бачыць вечна жывым свайго куміра.

Д а б р ы я н. Будуць і такія, што захочуць бачыць яго мёртвым.

Н а т а ш а. Гэта хто ж?

Д а б р ы я н. Тыя, каму будзе адмоўлена ў неўміручасці. Нарэшце, я сам магу адмовіцца, калі цяжар акажацца не па маёй сіле.

Н а т а ш а. Кінуў людзям косць, а сам у кусты. Так, выходзіць?

Д а б р ы я н. Не патрабуйце ад мяне больш, чым я магу.

Н а т а ш а (*настойліва*). Вы можаце зрабіць мяне неўміручай.

Д а б р ы я н. Я не раздаю неўміручасць па знаёмству.

Н а т а ш а. Значыць, адмаўляеце? Асуджваеце на смерць?

Д а б р ы я н. Мілая Наташа! Вы так мяне ашаламілі, ашарашылі, агарошылі, што я сёння нічога больш разумнага сказаць вам не магу.

Н а т а ш а. Разбэшчаная нахабная дзеўка прапануе вам свае паслугі. І вас гэта шакіруе. Так гэта трэба разумець?

Д а б р ы я н. Ну хто скажа, што вы разбэшчаная? Ніводнай плямінкі я не заўважыў на вашых паводзінах. Але строй думак у нас, відаць, розны. Вы жывяце ўжо заўтрашнім, а я яшчэ сённяшнім, а можа, і ўчарашнім. Мне вашы прапановы здаюцца крыху дзіўнымі, экстравагантнымі, разважанні занадта рацыянальнымі.

Н а т а ш а. Бывайце, благачасцівы старча. Пара карміць праклятага пацука.

Д а б р ы я н. Чаму праклятага?

Н а т а ш а. Можа, з гэтага дня я яго зненавіджу.

Д а б р ы я н (*устрывожаны*). Падумайце, што вы гаворыце! Вам даверылі такую важную справу...

Н а т а ш а. Пацуку неўміручасць, а я магу здыхаць.

Д а б р ы я н. Наташа, вы мяне палохаеце.

Н а т а ш а. Ага, спужаліся! Не бойцеся, не атручу. (*Выходзіць.*)

Д а б р ы я н (*ходзіць па пакоі*). Ну і Наташа! Вось і ведай, што ў яе пад халатам.

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*уваходзіць*). Ты нечым усхваляваны?

Д а б р ы я н. Тут мне Наташа праблемку адну падкінула. Аж у вачах цёмна стала.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Яна дзяўчына кемлівая.

Д а б р ы я н. Больш, чым ты можаш уявіць.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Вось бы каго табе ў неўміручыя спадарожнікі.

Д а б р ы я н. Ды што гэта сёння такое!

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*здзіўленая*). Чаго ты? Я заўсёды гаварыла, што яна мне падабаецца.

Д а б р ы я н. Давай пакінем пра гэта. Ёсць справы больш актуальныя.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Самае актуальнае цяпер для цябе — паснедаць. А то паб'яжыш не еўшы.

Д а б р ы я н. Шклянку чаю.

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*ідучы на кухню, глянула ў акно*). Народ нечага сабраўся.

Д а б р ы я н. Можа, падбілі каго.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Нешта сюды ўсе глядзяць... Рукамі махаюць...

Д а б р ы я н. Ці не пажар?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. На пажар непадобна. Як быццам вітаюць каго.

Д а б р ы я н. Няхай вітаюць. Пайдзі апрануся.

Чуваць званок у пярэдняй.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Яшчэ нехта. І паснедаць не дадуць. (*Ідзе ў пярэдняю. Праз хвіліну варочаецца.*) Нейкі чалавек. Кажы, па вельмі важнай справе, ад якой залежыць яго і твой лёс.

Д а б р ы я н. Што там яшчэ такое? Замах? Дыверсія? Глупства якое-небудзь. Няхай зойдзе.

К а р а ў к і н. Добры дзень, Барыс Пятровіч. Віншую вас з вялікім адкрыццём. Маё прозвішча — Караўкін. А сваё вы можаце не называць: яно ва ўсіх на языку. (*Ківае на акно.*) Бачылі, што робіцца? Насілі прабіўся да вашых дзвярэй.

Д а б р ы я н. А што там такое?

К а р а ў к і н. Не там, а тут. Вы ж неўміручасць выдумалі. Сёння пра гэта па радыё аб'явілі.

Д а б р ы я н. Вось яно што!

М а р ы н а С я р г е е ў н а. А я і радыё не ўключала.

К а р а ў к і н. Вось яны і сабраліся.

Д а б р ы я н. Што, маніфестацыя назначана?

К а р а ў к і н. Нічога не назначана. Самі прыйшлі. Вас прывітаць. А на самай справе баяцца, каб не спазніцца. Думаюць, што неўміручасць тут ужо ў пакеціках раздаюць. Па паўкіло на рыла.

Д а б р ы я н. Што ж мне трэба рабіць?

К а р а ў к і н. Нічога вам не рабіць. Вы ўжо зрабілі. Няхай яны пакрычаць. Гэта ўсё ў вашу карысць. Чым больш крыку, тым больш славы. А мы з вамі пагаворым пра сёе пра тое.

Д а б р ы я н. Вы намякалі, што мне нешта пагражае.

К а р а ў к і н. Вам пагражае смерць.

Д а б р ы я н. Як і ўсім смертным.

К а р а ў к і н. Не, як неўміручым.

Д а б р ы я н. Растлумачце, калі ласка.

К а р а ў к і н. Скажыце, неўміручыя людзі будуць есці-піць?

Д а б р ы я н. Ну, вядома.

К а р а ў к і н. Калі будзе што.

Д а б р ы я н. А чаму ж не будзе?

К а р а ў к і н. Вы можаце выдумаць неўміручасць, а кілаграм мяса для неўміручага вы ж не выдумаеце.

Д а б р ы я н. Будзе неўміручасць, дык будзе і матэрыяльная база.

К а р а ў к і н. Дык я ж і ёсць база.

Д а б р ы я н. Не разумею.

К а р а ў к і н. Я загадчык базы. І я іх павінен карміць.

Д а б р ы я н. Дык яны ж будуць неўміручыя, а вы?

К а р а ў к і н. Што за пытанне? Вы зробіце мяне неўміручым.

Д а б р ы я н. Вы ў гэтым упэўнены?

К а р а ў к і н. Гэта ў вашых інтарэсах. Нашто вам браць якога-небудзь смарчка, калі

ёсць вопытны работнік, які на гэтай справе сабаку з'еў.

Д а б р ы я н. Сабака — гэта, відаць, не самае большае, што ён з'еў.

К а р а ў к і н. Ну, быка з'еў, падумаеш! Дык я ж мільён народу кармлю. Будзе мільярд, дык і мільярд буду карміць. І вы ад гэтага не прайграеце.

Д а б р ы я н. Вы і мне што-небудзь падкінеце?

К а р а ў к і н. У вас заўсёды будзе, што душа жадае. Пра сям'ю таксама можаце не клапаціцца.

Д а б р ы я н. Сям'я ў мяне невялікая. Праўда, сабака ёсць.

К а р а ў к і н. Ёсць пра што гаварыць!

Д а б р ы я н. Здаровы. Мясa жарэ — толькі давай.

К а р а ў к і н. Калі вы любіце забаўляцца паляваннем і ў вас будзе цэлая псярня, дык і ёй хопіць.

Д а б р ы я н. Ёсць, напэўна, людзі, што і цяпер карыстаюцца з вашай ласкі?

К а р а ў к і н. Ну, ласка за ласку. Без гэтага не бывае. Вас, праўда, няма ў ліку маіх кліентаў, але хто ж ведаў, што вы станеце такой знамянітасцю.

Д а б р ы я н. Якая ж ласка ад мяне патрабуецца?

К а р а ў к і н. Ну, што вы можаце — неўміручасць. У мяне і рэкамендацыя ёсць. *(Вымае паперку.)* Калі ласка.

Д а б р ы я н *(чытае)*. «Паважаны Барыс Пятровіч! Я думаю, што ў вечнае падарожжа па жыцці трэба прыхапіць Караўкіна. Нам, неўміручым, ён вельмі спатрэбіцца». Подпіс невыразны.

К а р а ў к і н. Гэта піша Антон Фёдаравіч.

Д а б р ы я н. А хто такі Антон Фёдаравіч?

К а р а ў к і н *(здзіўлена)*. Як, вы не ведаеце Антона Фёдаравіча?

Д а б р ы я н. Прызнаюся, не ведаю.

К а р а ў к і н. Дык я вам скажу, што вы многа траціце.

Д а б р ы я н. Так... Значыць, вы лічыце, што сваімі добрымі справамі заслужылі неўміручасць?

К а р а ў к і н. Вось жа і Антон Фёдаравіч вам піша. Толькі прашу мець на ўвазе, што мне патрэбны вопытныя памочнікі.

Д а б р ы я н. Дык іх таксама ў неўміручыя?

К а р а ў к і н. Ну, а што ж рабіць?

Д а б р ы я н. І шмат іх у вас?

К а р а ў к і н. Вось тут заява і невялікі спіс.

Д а б р ы я н *(бярэ ў рукі спіс)*. Мнагавата... І ўсё Караўкіны?

К а р а ў к і н. Ну, не ўсе, але ёсць крыху. Гэта ўсё добрыя работнікі.

Д а б р ы я н. Караўкіна Марыя Захараўна. Год нараджэння... Ёй колькі ж гадоў?

К а р а ў к і н. Гэта мая бабка. Ёй пад дзевяноста, але ж нельга крыўдзіць старую.

Д а б р ы я н. Леанід Караўкін... Гэта таксама работнік?

К а р а ў к і н. Будучы. Унук, Лёнька. Яму шосты год. Але не сумнявайцеся, ён увесь у дзеда пайшоў.

Д а б р ы я н. Так... Што ж мне рабіць з вашай заявай?

К а р а ў к і н. Напішыце рэзалюцыю.

Д а б р ы я н. Якую?

К а р а ў к і н. Напішыце, каб моцна было. Ну, скажам, забяспечыць неўміручасць у першую чаргу.

Д а б р ы я н. Няхай будзе моцна. *(Піша.)*

К а р а ў к і н *(бярэ паперу)*. Вялікае вам дзякуй. З разумным чалавекам прыемна справу мець. *(Чытае рэзалюцыю.)* Што?! Пайшоў... Куды пайшоў?

Д а б р ы я н. Там напісана.
К а р а ў к і н. К чортавай мацеры?
Д а б р ы я н. Так. К чортавай мацеры. Разам з бабкай і ўнукам.
К а р а ў к і н. Дык, можа, і з Антонам Фёдаравічам?
Д а б р ы я н. І з ім таксама.
К а р а ў к і н (з *пагрозай*). Добра ж. Мы яшчэ сустрэнемся.
Д а б р ы я н. Я толькі пра гэта і мару.
К а р а ў к і н выходзіць.

Фу, якая поскудзь!

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*ставіць чай*). Поскудзь таксама хоча быць неўміручай.

Д а б р ы я н. Што, народ яшчэ не разышоўся?

М а р ы н а С я р г е е ў н а (*глядзіць у акно*). Не. Яшчэ больш сабралася. Можа, табе трэба выйсці?

Д а б р ы я н. Да іх?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Хаця на балкон.

Д а б р ы я н. І што рабіць?

М а р ы н а С я р г е е ў н а. Скажы што-небудзь.

Д а б р ы я н. Абяцаць усім неўміручасць? Гэта будзе падман. Абяцаць толькі некаторым? Гэта значыць расчараваць, выклікаць абурэнне.

М а р ы н а С я р г е е ў н а. І не выйсці нядобра.

Д а б р ы я н. Не ведаю, што я буду гаварыць. (*Выходзіць на балкон.*)

За сцэнай гул натоўпу, прывітальныя выкрыкі.

Карціна трэцяя

Невялікая пляцоўка ў горадзе. Справа — будынак паліклінікі. У чарзе — людзі (больш за ўсё сярэдняга ўзросту) з бутэлечкамі, слоікамі, каробачкамі.

Г о л а с з р э п р а д у к т а р а. Шаноўныя грамадзяне! Хто дабіваецца неўміручасці, павінен прадставіць аналізы: крыві, мачы, страўнікавага соку. Патрэбны таксама даведкі аб стане эндакрынных залоз: шчытападобнай, палавых, гіпофіза. Просьба прыняць пад увагу, што для ўступлення ў неўміручасць патрэбны не толькі чыстыя аналізы, але і чыстае сумленне. А таму просьба прадставіць яшчэ характарыстыкі з месца працы. Хто ўсяго гэтага не можа прадставіць, просьба не падаваць заяў, не ўскладняць работу Камітэта па справах неўміручасці.

А д з і н з ч а р г і. Словам, не траць, куме, сілы, спускайся на дно.

Ш у с ц і к. Што, сумленне не ў парадку?

А д з і н з ч а р г і. Сумленне як сумленне. З залозамі трэба разабрацца. Яшчэ гіпофіз нейкі выдумалі.

Ш у с ц і к. Сам не разбярэшся, жонку папрасі. Яна адбярэ, што ёй трэба.

А д з і н з ч а р г і. І нашто чалавеку столькі залоз! (*Выходзіць.*)

Ш у с ц і к (*аглядае чаргу*). Колькі ж іх тут! І ўсе ў неўміручасць пруща. Здароў, «Банкір»!

«Б а н к і р». Не прыставай.

Ш у с ц і к. Не саромейся, тут усе свае.

«Банкір». Заткні гаўкала, кажу.

Ш у с ц і к. У неўміручасць падаўся?

«Б а н к і р». А чаму б і не?

Ш у с ц і к. Неўміручасць — гэта табе не магазін: так лёгка не ўлезеш.

«Б а н к і р» (*грозьчы кулакам*). Ну, сволач! (*Выходзіць.*)

Ш у с ц і к (*махае рукой*). Пішыце. (*Ідзе далей уздоўж чаргі.*) Антону Іванавічу мае шанаванне.

Антон Іванавіч адварочваецца, паказваючы сваё нежаданне размаўляць.

О, ды вы паправіліся! Каб не ўрачы, кілаграмаў на дваццаць.

А н т о н І в а н а в і ч. Гэта не ваша справа.

Ш у с ц і к. Ды я нічога. Дай Божа і надалей. Толькі, кажуць, у неўміручасць брама вузкая. З такім жывоцікам можна і завязнуць.

А н т о н І в а н а в і ч. Я зараз міліцыянера паклічу.

Ш у с ц і к (*з дакорам*). Міліцыянера... Эх, Антон Іванавіч! А помніце, як я вас вазіў? Як мы з вамі рыбку глушылі, зайчыкаў на машыне ганялі? А цяпер — міліцыянера. А каго ён хапаць павінен, гэты міліцыянер?

А н т о н І в а н а в і ч. Такога блатняка, як вы.

Ш у с ц і к. Я ўжо схоплены. Схапілі, у аўтаінспекцыю завезлі, правы адабралі — скачы здароў. А ў вас жа, Антон Іванавіч, яшчэ ўсё наперадзе. А неўміручы Камітэт — ён строгі.

Чулі, што па радыё перадавалі? Ім усё на стол выкладвай: пячонку, селязёнку, ныркі. Наконт нырак я не сумняваюся. Яны ў вас—як у быка. А вось сумленне... (*Ківае пальцам.*) А яго ж таксама прыйдзеца вылажыць на стол.

А н т о н І в а н а в і ч. Цьфу ты, прокляць! (*Са злосцю кідае бутэлекку і выходзіць.*)

Ш у с ц і к. Яшчэ аднаго даканаў. (*Стукае сябе ў грудзі.*) Вось бы каго старшынёй Камітэта выбраць! (*Прыглядаецца да чаргі.*) Ану, хто тут яшчэ мае знаёмыя?

Усе баязліва аглядаюцца.

Пардон, мадам. Мы з вамі недзе сустрэкаліся.

«М а д а м». Сустрэкаліся.

Ш у с ц і к. А дзе? Я нешта не помню.

«М а д а м». У міліцыі.

Ш у с ц і к. Замнём гэту непрыемную размову. Жадаю вам шчасця ў неўміручасці. Успомніце там пра мяне. (*Раскланьваецца і адыходзіць.*)

Уваходзіць В а с ю к з літравай бутэлькай у руках.

В а с ю к (*аглядаецца з асцярогай*). Мача для аналізу! Каму мачу для аналізу? Цёпленькая, свежанькая. Сто грамаў на рубель.

Ш у с ц і к. Пакажы, пакажы! Чым гэта ты гандлюеш?

В а с ю к. Во! Прадукт першай неабходнасці. Свайго вырабу.

Ш у с ц і к. Мясцовая прамысловасць. І як бізнес?

В а с ю к. Чацвёртую пляшку прадаю.

Ш у с ц і к. Ды ў цябе што? Фантан забіў?

Васюк шэпча нешта Шусціку на вуха. Абодва смяюцца.

Ш у с ц і к. Ну і ну! Невычэрпная крыніца.

В а с ю к. Каму мачу для аналізу?

З процілеглых бакоў уваходзяць на сцэну Т о р г а л а і З а с т р а м і л а в а.

Т о р г а л а. Добры дзень, Аўдоцця Сцяпанаўна.

З а с т р а м і л а в а. Добры дзень, Васіль Дарафеевіч.

Т о р г а л а. Даўно я вас не бачыў.

З а с т р а м і л а в а. Дзе вам на мяне глядзець. На маладых заглядаецца.

Т о р г а л а. Ох, ёсць яшчэ на што паглядзець. З маладых год у мяне да вас імпэт быў, ды Сымон перабег дарогу.

З а с т р а м і л а в а. Памёр, небарака.

Т о р г а л а. Пухам яму зямля. Вы таксама пра неўміручасць турбуецеся?

З а с т р а м і л а в а. А яшчэ б хацела пажыць. Вечна не вечна, а гадкоў з тысячу не шкодзіла б.

Т о р г а л а. Што ж, калі залозы дазваляюць...

З а с т р а м і л а в а. Залозы, дзякуй Богу, у парадку.

Т о р г а л а. А я вось сумняваюся. (*Разглядае бутэлечку на святло.*) Колер мне не падабаецца. Эрытрацыты, чаго добрага.

З а с т р а м і л а в а. Магу падзяліцца.

Т о р г а л а. Баюся, можа, чары якія.

Абое смяюцца.

Дык што ж, Аўдоця Сцяпанаўна? Можа, нашы сцежкі цяпер сыдуцца? Сымон, небарака, ужо не перашкодзіць.

З а с т р а м і л а в а. А ваша Ганна Мікалаеўна? Хіба яна таксама?..

Т о р г а л а. Не, яшчэ цвэгае. Але неўміручасць ёй проціпаказана. Хутка развяжа мне рукі. Дык што ж мне — вечна ўдаўцом аставацца?

З а с т р а м і л а в а. Вечнасць... Яе яшчэ трэба мець.

Т о р г а л а. Думаю, што ўсё будзе ў парадку. Калі і падвядзе якая залоза, дык па старому знаёмству за мяне яшчэ ёсць каму закінуць слова. Запісачку дадуць.

З а с т р а м і л а в а. А мне замест залозы вы таксама запісачку пакажаце?

Т о р г а л а. Можаце не сумнявацца, Аўдоця Сцяпанаўна. Тут без ніякага ашуканства.

З а с т р а м і л а в а. Дык я не хвалюся, Васіль Дарафеевіч. Гэта не цяжка і праверыць.

Т о р г а л а. Дык дамовіліся?

З а с т р а м і л а в а. Не будзем спяшацца, Васіль Дарафеевіч. Перад намі цэлая вечнасць.

В а с ю к. Каму мачу для аналізу? Папаша, а ў вас не той колер.

Т о р г а л а. Чулі вы! Ён таксама заўважыў. Што вы скажаце?

З а с т р а м і л а в а (*паглядзеўшы на Васюка*). У гэтага з эрытрацытамі, відаць, усё ў парадку.

Т о р г а л а з В а с ю к о м адыходзяць убок. З а с т р а м і л а в а ідзе ў чаргу. Уваходзяць Ё н і Я н а.

Ё н. Што тут такое?

Я н а. Чарга ў вечнасць.

Ё н. На той свет?

Я н а. На гэтым арганізавалі. Ты хіба не чуў? Па радыё перадавалі.

Ё н. Плявузгалі нешта.

Я н а. І нам бы не шкодзіла падумаць.

Ё н. Сюды станавіцца?

Я н а. А што? Дзеля вечнасці ж.

Ё н. Ды тут палавіну вечнасці ў чарзе прастаіш.

Я н а. Адмаўляешся ад неўміручасці?

Ё н. Дык сюды? З бутэлечкамі? Хіба твой старыкан не дастане даведкі пра нашы залозы?

Карціна чацвёртая

Прыёмная Дабрыяна.

Генка (*уваходзіць*). Мама мая, што робіцца.

Антаніна Васільеўна. Вэрхал. Гармідар.

Генка. Стоўпатварэнне вавілонскае. Свае сваіх не пазнаюць. Няма таго калектыву, тае сям'і, дзе б людзі не высвятлялі, каму жыць вечна, а каму, доўга не ўпіраючыся, Богу душу аддаваць.

Антаніна Васільеўна. Мае суседзі цэлую ноч шурвалі. Ён — кандыдат у неўміручыя, а яна — бухгалтар, і нейкая там у яе растрата выявілася. Можа, яна і невінавата. Растрату-то яна пакрыла, а пляма асталася. Так яго неўміручасць і ляснула.

Генка. Дык ён што?

Антаніна Васільеўна. «Ты, кажа, мяне жыўцом у магілу кладзеш». — «Вось і добра, — кажа яна. — Нечага, разам ляжаць будзем. А так задраў нос і пайшоў шукаць сабе неўміручай».

Генка. А ў мяне ёсць пара знаёмых. Галубкі. Пакляліся кахаць адно аднаго да самай смерці. А выйшла, што яна ў неўміручыя трапіла, а ён за брамай астаўся. Дык як ёй цяпер кахаць да смерці, калі яна неўміручая?

Антаніна Васільеўна. Значыць, да яго смерці.

Генка. Але як гучыць такая клятва: «Я буду кахаць цябе да твае смерці!»

Антаніна Васільеўна. Дык што ж галубкі?

Генка. Падалі заяву ў Камітэт. Просяць: ці туды, ці сюды, але каб разам.

Антаніна Васільеўна. Значыць, яна неўміручасцю ахвяравала?

Генка. Выходзіць.

Антаніна Васільеўна. Вось гэта каханне!

Генка. А пасля, можа, каяцца будзе.

Антаніна Васільеўна. Ніхто не ведае, што будзе пасля. Але гэта прыгожа, самаахвярна, чалавечна...

Генка. Заварыў Барыс Пятровіч кашу, цяпер, відаць, і сам не рад.

Антаніна Васільеўна. Чаму не рад? Найвялікшае адкрыццё ўсіх вякоў — як жа тут не радавацца?

Генка. Адкрыццё-то адкрыццё, але што з ім далей рабіць?

Антаніна Васільеўна. Гэта не яму вырашаць. Няхай іншыя думаюць.

Генка. Выпусціў джына з бутлі, з якім ніхто справіцца не можа. Прышоў ён ужо?

Антаніна Васільеўна. Прышоў. Засопшыся, гальштук на баку, гузікі ў пінжаку павырываны. Ледзь жывы вырваўся.

Генка. Неўміручыя? На «ўра» падкідалі?

Антаніна Васільеўна. Уміручыя апанавалі.

Генка. За гальштук бралі?

Антаніна Васільеўна. З машыны выцягнулі. Давай неўміручасць, а то мы з цябе душу вытрасем!

Генка. Вось яна — галгофа вялікага адкрывальніка. Раней бы на касцёр павалаклі. Вось і зрабі людзям дабро.

Антаніна Васільеўна. Дабро гэта ў іх па вусах цякло. Гэта ж людзі як бы другога сорту.

Генка. Смертнікі. Як мы з вамі.

Антаніна Васільеўна. А вы хіба не трапілі ў неўміручыя?

Генка. Не дапяў. Кажуць, балбатуноў там не трэба.

Антаніна Васільеўна. Вы ж памагаеце Барысу Пятровічу.

Генка. Людзі алмазы здабываюць, але гэта не значыць, што яны могуць іх у кішэнь

класці.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Я вось думаю: а што, калі гэты неўміручы раптам звiхнецца?

Г е н к а. Напрыклад?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Ці мала што. Піць пачне або распуснічаць.

Г е н к а. Я думаю, такіх забіваць будуць.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Што вы! Які жах!

Г е н к а. А што з ім рабіць? Сам жа ён не памрэ. А каму патрэбен вечны п'яніца або распуснік?

Чуваць званок.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Відаць, аддыхаўся. Пайду хоць гузікі папрышываю.
(*Выходзіць.*)

Г е н к а (*адзін*). Вось табе і неўміручасць. Без пары памрэш ад гэтай неўміручасці.

Н а т а ш а (*уваходзіць*). У чарзе?

Г е н к а. Думаў зайсці, ды не варта. Не ў гуморы наш шэф.

Н а т а ш а. А што з ім?

Г е н к а. Патузалі на вуліцы.

Н а т а ш а. Пабілі?

Г е н к а. Папужалі. За гальштук патрымалі.

Н а т а ш а. Паб'юць яшчэ.

Г е н к а. Не сумняваюся.

Н а т а ш а. А я думаю зайсці.

Г е н к а. Табе можна. Неўміручай з неўміручым ёсць пра што пагаварыць. Як ні кажы — праблема вечнасці.

Н а т а ш а. Для мяне ўжо вырашана.

Г е н к а. І што?

Н а т а ш а. Дуля з маслам.

Г е н к а. І табе дуля? Ведаеш што, Наташа. Давай плюнем мы на гэту сінтэтычную неўміручасць. Пажэнімся, народзім кучу дзяцей, дзеці — кучу ўнукаў, унукі — кучу праўнукаў — вось табе і неўміручасць.

Н а т а ш а. Банальна.

Г е н к а. Не рамантычна, затое здорава.

Н а т а ш а. І сумна.

Г е н к а. Не кажы. Работа вясёлая. (*Спрабуе абняць.*)

Н а т а ш а (*адштурхоўвае*). Пашляк... (*Пасля паўзы.*) Я пра другое думаю.

Г е н к а. Пра што гэта, цікава?

Н а т а ш а. Несмяротнага пацука я выгадала?

Г е н к а. Ну, не ты адна.

Н а т а ш а. Я яго даглядаю.

Г е н к а. Дык і што?

Н а т а ш а (*падкарэслена*). А тое, што неўміручасць у маіх руках.

Г е н к а. Як гэта?

Н а т а ш а. А так.

Г е н к а. Атруціш?

Н а т а ш а. Я яго выпушчу.

Г е н к а. Дык ён жа ўсё роўна астанецца неўміручым.

Н а т а ш а. У тым вось і справа. А ведаеш, колькі ён самак можа апладніць?

Г е н к а. Я думаю! Неўміручаму ўсе пацучыхі будуць на шыю вешацца.

Н а т а ш а. Тысячы. І кожная з іх будзе даваць неўміручае патомства. Тры разы ў год. Па пяць — сем пацучанят. Не ў тры гады па адным дзіцяняці, як плануе Барыс Пятровіч, а тры разы ў год. Ды па сем. І ўсе неўміручыя. І ўсе хочуць жраць.

Г е н к а. Дык яны ж усё зжаруць!

Н а т а ш а. Усё. І ўсіх.

Г е н к а. Што за дзікая фантазія!

Н а т а ш а. Захачу — і стане рэальнасцю.

Г е н к а. Ты што... Дэман? Сатана ў міні-спадніцы?

Н а т а ш а. Слабак твой сатана.

Г е н к а. Герастрат нейкі там храм спаліў, дык і то цэлыя вякі яго праклінаюць, а ты хочаш усё чалавецтва скарміць пацукам.

Н а т а ш а. І не будзе каму мяне праклінаць.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а (*уваходзіць*). Ну, маладыя людзі! Можаце ісці, адкуль прыйшлі. Барысу Пятровічу не да вас. Да яго цэлыя дэлегацыі ў чарзе стаяць.

Н а т а ш а. А я ўсё роўна прарвуся.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Цераз мой труп, Наташачка.

Г е н к а. Яна і па трупах можа хадзіць.

Кабінет Дабрыяна. Апрача Д а б р ы я н а ў кабінете Д а ж ы в а л а ў, К а р а ў к і н, Т о р г а л а, З а с т р а м і л а в а.

Д а б р ы я н. Слухаю вас.

Д а ж ы в а л а ў. Мы наконт неўміручасці.

З а с т р а м і л а в а. Заявы падавалі.

Т о р г а л а. І аналізы таксама здавалі.

Д а ж ы в а л а ў. Прыйшлі па вынікі.

Д а б р ы я н. Вынікаў яшчэ няма.

Д а ж ы в а л а ў. Тры тыдні прайшло.

Д а б р ы я н. Камітэт па справах неўміручасці яшчэ не разглядаў. Я адзін такіх спраў не вырашаю.

Д а ж ы в а л а ў. А я думаў, сярод вучоных няма бюракратаў.

Т о р г а л а. Ну, відаць, такі парадак. Справа сур'ёзная.

З а с т р а м і л а в а. А ўсё ж вы нам што-небудзь скажаце?

Д а б р ы я н. Я ўжо сказаў. Камітэт разгледзіць, тады.

Д а ж ы в а л а ў. Пакуль той Камітэтразгледзіць, дык і ногі выцягнеш.

К а р а ў к і н. Надзея хоць ёсць якая-небудзь?

З а с т р а м і л а в а. Ці можна спадзявацца?

Т о р г а л а. «Надежды юношей питают, отраду старцам подают». Не забыўся яшчэ.

З а с т р а м і л а в а. Мы хоць і не старцы, але хацелі б быць юнашамі.

Д а ж ы в а л а ў. Ну, гэта ўсё — мура. Вось што, таварыш акадэмік, ці як вас там... Пакуль не скажаце, не выйдзем адгэтуль.

Д а б р ы я н. Нават так?

Д а ж ы в а л а ў. Ага, вось так.

Д а б р ы я н (*дае кожнаму карталюшку паперы*). Напішыце ваша прозвішча, імя і па бацьку. (*Націскае кнопку*.)

Уваходзіць А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а.

Антаніна Васільеўна, пашукайце, калі ласка (*забірае карткіў наведеальнікаў і дае Антаніне Васільеўне*), звесткі на гэтых таварышаў.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а выходзіць.

Значыць, неўміручымі хочаце быць?

У с е (*дружна*). Хочам.

Д а б р ы я н. І што ж вы будзеце там рабіць... у неўміручасці?

З а с т р а м і л а в а. Жыць.

Т о р г а л а. Вечна жыць.

Д а ж ы в а л а ў. І не тужыць.

Д а б р ы я н. Гэта значыць — есці, піць?

З а с т р а м і л а в а. Без гэтага не пражывеш.

Д а б р ы я н. Карыстацца здабыткамі культуры.

Д а ж ы в а л а ў. Вядома. Каб з усімі выгодамі. Газ, ванна, раздзельны санвузел.

Д а б р ы я н. І хто ж гэта ўсё будзе забяспечваць?

Д а ж ы в а л а ў. Мы — пенсіянеры.

З а с т р а м і л а в а. Заслужаны адпачынак.

Д а б р ы я н. Значыць, вечны адпачынак?

Т о р г а л а. Як паложана.

Д а б р ы я н. Вечны адпачынак толькі на могільках бывае.

Д а ж ы в а л а ў. Во дае акадэмік!

Д а б р ы я н. Неўміручыя — гэта ж здаровыя, працаздольныя людзі.

Д а ж ы в а л а ў. Дык што? Вечна ўкальваць?

Т о р г а л а. І пенсіі не будзе?

Д а б р ы я н. А нашто здароваму чалавеку пенсія?

Д а ж ы в а л а ў (*свішча*). Вось табе і на!

З а с т р а м і л а в а. Выходзіць — не туды хата.

Т о р г а л а. Значыць, запрагайся ў ярмо і цягни вечна.

З а с т р а м і л а в а. Без перадыху.

Д а б р ы я н. А кажуць жа, што праца — гэта арганічная патрэбнасць чалавека. Вы хіба не чулі пра радасць стваральнай працы?

Д а ж ы в а л а ў. Таварыш акадэмік, ці як вас там! Не трэба прыгожых слоў. Скажыце коратка: так ці не?

К а р а ў к і н. А я на пенсію не збіраюся. Гатоў працаваць, як і цяпер. Хоць сабе і вечна.

Д а ж ы в а л а ў. Раскалоўся.

Д а б р ы я н (*углядаецца*). Мы з вамі ці не сустракаліся?

К а р а ў к і н. Сустракаліся. Той спіс я падкараціў. Бабку выкасаваў. Бог з ёю.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а прыносіць карткі.

Д а б р ы я н (*бярэ адну*). Караўкін Міхаіл Трафімавіч?

К а р а ў к і н. Так, гэта я.

Д а б р ы я н. Я ж вам ужо сказаў.

К а р а ў к і н. Нічога вы мне не казалі.

Д а б р ы я н. Тады, пры сустрэчы.

К а р а ў к і н. Што вы мне казалі? Вы паслалі мяне к чортавай мацеры.

Д а б р ы я н (*разглядае картку*). А далей няма куды.

К а р а ў к і н. Разам з Антонам Фёдаравічам. Я яму яшчэ не гаварыў.

Д а б р ы я н. А вы скажыце.

К а р а ў к і н. І скажу.

Д а б р ы я н. Абавязкова скажыце. (*Бярэ другую картку.*) Застрамілава Аўдоця Сцяпанаўна.

З а с т р а м і л а в а. Гэта я.

Д а б р ы я н. Паклёпнічала на сумленных людзей.

З а с т р а м і л а в а . Я памагала выкрываць злачынцаў.

Д а б р ы я н. А яны рэабілітаваны.

З а с т р а м і л а в а . Дык я тут пры чым?

Д а б р ы я н. Тут вы сапраўды ні пры чым. Вы яшчэ памагалі свайму мужу...

З а с т р а м і л а в а . Памагала, як магла. На тое і муж.

Д а б р ы я н. Памаглі памерці.

З а с т р а м і л а в а . Я яго не атруціла.

Д а б р ы я н. Стварылі яму для гэтага спрыяльныя ўмовы. Я думаю, што неўміручым людзям вашы паслугі не спатрэбяцца. (*Бярэ наступную картку.*) Дажывалаў Канстанцін Андрэевіч.

Д а ж ы в а л а ў. Я самы і ёсць.

Д а б р ы я н (*успамінае*). Дажывалаў... Па-мойму, вы мне званілі?

Д а ж ы в а л а ў. Званіў. Але званка, выходзіць, мала.

Д а б р ы я н (*чытае*). Маёр інтэнданцкай службы... У запасе. Помніцца, вы гаварылі — генерал-маёр.

Д а ж ы в а л а ў. А так бы вы са мной і не размаўлялі.

Д а б р ы я н (*чытае далей*). Зволены за...

Д а ж ы в а л а ў. Не трэба... Няма чаго варушыць брудную бялізну.

Д а б р ы я н. Тым больш што яе тут досыць шмат. (*Бярэ апошнюю картку.*) Васіль Дарафеевіч Тарчала.

Т о р г а л а. Торгала. Не Тарчала, а Торгала. Гэта я.

Д а б р ы я н. Гм... Тут нейкая біялагічная загадка.

Т о р г а л а (*устрывожаны*). А што такое?

Д а б р ы я н. Скажыце, ваш бацька быў біцюг ці рысак?

Т о р г а л а. Як гэта — рысак? Чалавек.

Д а б р ы я н. Сумняваюся. Чаму ж у вас мача конская?

Т о р г а л а. Што за глупства?

Д а б р ы я н. Аналіз паказвае.

Т о р г а л а. Вось сукін сын, абармот!

Д а б р ы я н. Як бачыце, шаноўныя грамадзяне, калі можна вас так назваць, шансы на неўміручасць у вас вельмі слабыя.

Д а ж ы в а л а ў. Гэта канчаткова?

Д а б р ы я н. Гэта мая асабістая думка. А канчаткова скажа Камітэт па справах неўміручасці.

Т о р г а л а. Дык што ж, нам так і паміраць?

Д а б р ы я н. Не адразу. Пажывяце яшчэ. Тым больш што здароўе ў вас, як паказвае аналіз... конскае. А прыйдзе пара, памраце, як усе смертныя.

Н а в е д в а л ь н і к і, не развітаўшыся, выходзяць. Уваходзіць А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а.

Бачылі неўміручых? Стараешся для добрых людзей, а тут усякая брыдота лезе. І, чаго добрага, пралезе яшчэ. Як вы думаеце, Антаніна Васільеўна?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Гэта ад вас залежыць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Антона Фёдаравіча падключаць, яшчэ каго-небудзь.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Я б сама пралезла, каб магла.

Д а б р ы я н. Вы? Не. Вы не пралезеце. Куды вам! У вас жа няма Антона Фёдаравіча.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Затое ў мяне ёсць Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Э... Благі чалавек гэты Барыс Пятровіч. Скупы. Шкадуе неўміручасці нават сваім добрым знаёмым.

Прыёмная Дабрыяна.

З кабінета вывальваюцца Дажывалаў, Караўкін, Торгалла, Застрамілава.

Застрамілава. Усё раскапалі. Усю паднаготную.

Торгалла. Тут у лоб не возьмеш.

Дажывалаў. А што гэта за конская мача?

Застрамілава. Жулік адзін...

Торгалла (*заўважыў Наташу і штурхае Застрамілаву ў бок. Да Наташы*). І вы па неўміручасць?

Наташа. Не. Я па справе.

Караўкін. Дык што? Можа, вы тут працуеце?

Наташа. Працую.

Дажывалаў. З гэтым кракадзілам?

Караўкін. З Барысам Пятровічам?

Наташа. Я яму памагаю.

Застрамілава. Значыць, неўміручая.

Наташа. Такая ж, як і вы.

Караўкін. Дык вы, можа, і да гэтага знакамітага пацука маеце доступ?

Наташа. Я яго даглядаю.

Торгалла. І прэпараты розныя ўводзіце яму?

Наташа. Гэта ён сам.

Караўкін. Пацук?

Наташа. Барыс Пятровіч.

Дажывалаў. Не давярае.

Торгалла. Усё, напэўна, у сейфе, пад замкамі?

Караўкін. А вы б не маглі як-небудзь таго?..

Наташа. Чаго гэта таго?

Караўкін. Ну, калі ён адвернецца, узяць непрыкметна.

Дажывалаў. Сабе б у ягадзіцу торкнулі і нам пакрысе.

Наташа. Чаго вам торкнуць? Сінільнай кіслаты ці цыяністага калію?

Караўкін. Што лепш дзейнічае.

Дажывалаў. Каб адразу.

Наташа. Значыць, цыяністага калію.

Торгалла. Яна здзекуецца. Гэта ж атрута.

Дажывалаў. Вы нам атруту!

Застрамілава. Гэта яна са злосці.

Торгалла. Крыўдна, вядома. Для другіх стараецца, а самой паміраць прыйдзеца.

Дажывалаў. Вам крыўдна і нам крыўдна, дык трэба разам гэту крыўду спагнаць.

Наташа. Як гэта?

Застрамілава. А так: калі не мне, дык і нікому.

Дажывалаў. Пацука гэтага за хвост ды аб вугал.

Караўкін. Нашто аб вугал? Торкне гэтага самага, што нам прапанавала.

Застрамілава. І ўсё.

Торгалла. І ўся неўміручасць.

Дажывалаў. Ліпа.

Караўкін. Адно шарлатанства.

Наташа (*іранічна*). Гэта ідэйка! Як яна прыйшла вам у галаву?

Дажывалаў. А што? Нядрэнная. Калі не мне, дык і нікому.

Кабінет Дабрыяна. Стук у дзверы.

Д а б р ы я н. Уваходзьце!
Уваходзяць М я к і ш а в а і Сідаровіч.

М я к і ш а в а. Мы ад прафсаюзнай арганізацыі. Маё прозвішча — Мякішава. Ніна Уладзіміраўна. А гэта — наш актывіст, ударнік камуністычнай працы Мікалай Рыгоровіч Сідаровіч.

Д а б р ы я н. Вельмі прыемна. Сядайце, калі ласка.

М я к і ш а в а (*становіцца ў позу*). Дарагі Барыс Пятровіч! Дазвольце горача, ад усяе душы павіншаваць вас, вялікага вучонага, слаўнага сына нашага народа, з адкрыццём закону неўміручасці, якім вы ашчаслівілі чалавецтва. Ад шчырага сэрца жадаем вам добрага здароўя і доўгіх, доўгіх... Прабачце, гэта па прывычцы... Жадаем вам вечнага, шчаслівага, бяхсмарнага жыцця і яшчэ большых... Ды якіх яшчэ большых... Адным словам, нізкі, нізкі вам паклон за ваш неўміручы навуковы подзвіг і дазвольце вас пацалаваць. (*Цалуе Барыса Пятровіча.*)

Сідаровіч паціскае яму руку.

Д а б р ы я н. Вялікае вам дзякуй, Ніна Уладзіміраўна. Вы мяне проста расчулілі. Сядайце, калі ласка.

Усе садзяцца.

М я к і ш а в а. Вялікую вы справу зрабілі, Барыс Пятровіч, ды вось бяда — не ўкладваемся мы ў ліміты.

Д а б р ы я н. На жаль, не толькі ў вас такое становішча.

М я к і ш а в а. Цудоўныя ж людзі, ударнікі камуністычнай працы, а мы вымушаны ім адмаўляць, дзяліць на вартых і нявартых. А яны ўсе вартыя.

Д а б р ы я н. Дык што ж рабіць?

М я к і ш а в а. Вось мы і прыйшлі параіцца з вамі — што рабіць?

Д а б р ы я н. А я таксама не ведаю.

М я к і ш а в а. Ці нельга павялічыць ліміт на неўміручых?

Д а б р ы я н. Лімітамі я не распараджаюся, Ніна Уладзіміраўна. Вы гэта самі ведаеце. Я даю толькі рэкамендацыі.

М я к і ш а в а. Вось мы і просім рэкамендацыі. Без іх не даюць.

Д а б р ы я н. А вы ведаеце, што такое дэмаграфічны ўзрыў?

М я к і ш а в а. Гэта калі людзей расплоджваецца больш, чым трэба.

Д а б р ы я н. Дык вось, калі пусціць на самацёк, дык іх пры неўміручасці за сто гадоў расплодзіцца ў нашай рэспубліцы два мільярды дзвесце восемдзесят сем мільёнаў. Я вас не пераканаў?

М я к і ш а в а. Вы мяне даканалі. Каб вы бачылі, што ў калектывах робіцца. Вось няхай Мікалай Рыгоровіч скажа.

С і д а р о в і ч. Падзяліла неўміручасць людзей, Барыс Пятровіч. Нас, так званых неўміручых, жменька, а іх жа вунь колькі. Ды і крыўда ім вялікая. Каторы больш свядомы, віду не паказвае, а ўсё роўна няма ранейшай цеплыні. А другі і шпільку падпусціць. Ёсць такія, што і не хаваюць свае крыўды. Дае яму майстар дэталі апрацаваць, а ён: «Такая складаная! Гэта не для смертных. Вунь неўміручаму дай». І так няёмка сябе адчуваеш, нібы вінават перад ім.

Д а б р ы я н. Ну, а калі вас, бывае, прэміруюць, а яго не, дык вы таксама вінаватым сябе адчуваеце?

С і д а р о в і ч. Прэмія — справа іншая. Сёння мяне прэміравалі, другі раз другога. А тут жа навечна. Ну і ў сям'і таксама... Жонка нібы чужымі вачамі глядзіць на мяне. І мяне розныя думкі трывожаць. Пра вечнае думаю. Памрэ жонка, дзеці паўміраюць, а я ўсё буду

жыць і жыць. Адзін я буду? Мусіць жа, не адзін. Другая будзе. І дзеці... можа, неўміручыя. А гэтыя? Праз якіх гадоў дзвесце я, можа, і зусім забудуся, якія яны былі. Вось і думаю. Начама не сплю. Ішоў з Нінай Уладзіміраўнай да вас наконт лімітаў, але як пачуў, што лік на мільярды ідзе, дык і язык не паварочваецца. Вось я і думаю: а нашто мне гэта неўміручасць? Жыў я спакойна, працаваў, людзі мяне паважалі, і ніхто крыва на мяне не глядзеў. Буду я лепш зноў такім, як быў. І дзяцей прытулю, як раней, і жонка не будзе глядзець як на марсіянкіна. Як вы думаеце, Барыс Пятровіч, маю я права адмовіцца ад неўміручасці?

Д а б р ы я н. Ну вядома. Але адзін выпадак не вырашае праблемы. Вы адмовіцеся, а іншыя ж не адмовяцца. Ёсць такія, што за горла бяруць: давай неўміручасць, душа з цябе вон. Значыць, усё роўна астануцца ўміручыя і неўміручыя. А з імі і праблемы.

М я к і ш а в а. І вы нам нічога не можаце параіць?

Д а б р ы я н. На вялікі жаль.

Мякішава і Сідаровіч устаюць, развітваюцца.

С і д а р о в і ч. Я для сябе праблему вырашыў. Прышоў сюды неўміручым, а выходжу простым смертным.

Д а б р ы я н. Я нават не ведаю, радавацца мне разам з вамі ці смуткаваць.

М я к і ш а в а і С і д а р о в і ч выходзяць. Дабрыян садзіцца за стол і нешта запісвае.

С к а р а с п е й (*уваходзіць. Са штучнай фамільярнасцю*). Добры дзень у хату!

Д а б р ы я н (*устае з-за стала, ідзе насустрач*). Добры дзень, Сцяпан Тарасавіч!

Вітаюцца, паціскаюць рукі.

Прашу вас. Сядайце.

Садзяцца.

Чым магу служыць?

С к а р а с п е й. Ну, не так афіцыйна. Якая там служба. Ехаў міма — дай, думаю, завярну на агеньчык, павіншую старога друга. Кажуць, ты тут такога натварыў...

Д а б р ы я н. Дзякую, Сцяпан Тарасавіч. Натварыў... клопату людзям. Вы не ўяўляеце, колькі розных праблем узнікае ў сувязі з гэтым.

С к а р а с п е й. Ды што гэта ты: «вы, вас, вам». Мы ж, можна сказаць, старыя сябры.

Д а б р ы я н. Відаць, занадта ўжо старыя.

С к а р а с п е й. На брудэршафт, праўда, не пілі, але гэта можна і паправіць. Так што давай без цырымоніі. (*Ляпае па плячы.*) Мы ж з табой нават вучыліся разам. Праўда, на розных факультэтах. Але гэта не перашкаджала нам быць сябрамі.

Д а б р ы я н. Амаль сябрамі.

С к а р а с п е й. Чаму ж амаль? Не амаль, а так яно і было.

Д а б р ы я н. Пасля нашы сцежкі разышліся.

С к а р а с п е й. Не ў розныя ж бакі.

Д а б р ы я н. Мая, можна сказаць, па гарызанталі, а ваша па вертыкалі — усё вышэй і вышэй. Вы ж ледзь не міністэрскіх вышынь дасягнулі.

С к а р а с п е й. Зноў — вы. Бора! Ну як табе не сорамна! Мы ж ужо дамовіліся наконт брудэршафта.

Д а б р ы я н. Прабач. У мяне неяк не выходзіць.

С к а р а с п е й. А вышынь пэўных я дасягнуў. Да міністра, праўда, не дапяў.

Д а б р ы я н. Дапнеш. Яшчэ дапнеш. З тваёй хваткай...

С к а р а с п е й. Кажуць, дрэнны той салдат, які не марыць быць генералам. А вось ты

мяне, прызнацца, здзівіў. Корпаўся, корпаўся са сваімі пацукамі. Я думаў — што там з таго пацука выкалупаеш. І раптам — неўміручасць! Рад за цябе. Маладзец!

Дабрыян невыразна ківае галавой.

А ведаеш, я думаў пра цябе. Не раз успамінаў. Як ён там, думаю. Можа, цяжжасці якія — дапамагчы што трэба. І не пазвоніць, думаю, дзівак. На кватэру б зайшоў, калі не хоча афіцыйна звяртацца. Сам хацеў выбраць час прыехаць да цябе, ды так і не ўдалося сустрэцца.

Д а б р ы я н. А мы сустрэкаліся.

С к а р а с п е й. Дзе?

Д а б р ы я н. На вуліцы. Проста нос у нос.

С к а р а с п е й. І размаўлялі?

Д а б р ы я н. Не. Вы мяне не пазналі.

С к а р а с п е й. Не можа быць!

Д а б р ы я н. Адварнуліся ў другі бок. Нешта ў вітрыне вас моцна зацікавіла.

С к а р а с п е й. Хоць забі, не помню. І даўно гэта было?

Д а б р ы я н. Даўнавата. Яшчэ да неўміручасці.

С к а р а с п е й. Прабач, калі ласка! Не падумай, што я наўмысна. Галава рознымі справамі забіта. Бывае, глядзіш і нічога перад сабой не бачыш. Каб родная жонка сустрэлася, дык не пазнаў бы.

Д а б р ы я н. Я разумею. Такія маштабы... Дзе там кожнага пазнаеш.

С к а р а с п е й. Спадзяюся, ты не пакрыўдзіўся на мяне.

Д а б р ы я н. Гэта так... да слова прыйшлося.

С к а р а с п е й. Прабач, што я тут твой час марную.

Д а б р ы я н. У вас жа, напэўна, справа ёсць.

С к а р а с п е й. Справа невялікая. Хацеў напамніць, што ў цябе ёсць друг, якому некалі таксама прыйдзе час паміраць.

Д а б р ы я н. А куды дзенешся.

С к а р а с п е й. Я думаю, заявы падаваць не трэба.

Д а б р ы я н. Заявы? Нашто тая заява? Заявы не трэба.

С к а р а с п е й. І так усё ўладзіцца, кажаш?

Д а б р ы я н. Уладзіцца. У агульным парадку.

С к а р а с п е й. Ты, аказваецца, жартаўнік.

Д а б р ы я н. Хіба я сказаў што-небудзь смешнае?

С к а р а с п е й. У агульным парадку... Значыць, ты прымушаеш мяне станавіцца ў агульную чаргу?

Д а б р ы я н. Божа барані! У мяне і на думцы не было прымушаць. Як сабе хочаце.

С к а р а с п е й. Ты што, мілы друг... Прыкідваешся ці сапраўды такі?.. Не хочацца мне ўжываць моцнае слова.

Д а б р ы я н. Такі. Я такі.

С к а р а с п е й. Ну і ну! *(Не развітваючыся, выходзіць.)*

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а *(уваходзіць)*. Барыс Пятровіч, там К а р э с п а н д э н т дабіваецца.

Д а б р ы я н. Які яшчэ К а р э с п а н д э н т?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Замежны нейкі. Тэлефон абарваў. Цяпер у прыёмную прыпёрся.

Д а б р ы я н. Ніякіх К а р э с п а н д э н таў! Ад сваіх не адбіцца!

Антаніна Васільеўна ідзе да выхаду і ў дзвярах сустракаецца з абвешаным апаратамі к а р э с п а н д э н т а м.

Антаніна Васільеўна (*заступае дарогу*). Няможна!

Карэспандэнт (*прэца і крычыць*). Карэспандэнт! Карэспандэнт!

Антаніна Васільеўна (*стараецца выпхнуць яго за дзверы*). Ніякіх карэспандэнтаў!

Карэспандэнт. «Нью-Йорк таймс», «Вашынгтон пост», «Асашыэйтэд Прэс»!
(*Урываецца ў кабінет.*)

Антаніна Васільеўна (*адпыхвае яго зноў да дзвярэй*). Дудкі, містэр-твістэр! Не на тую напаў.

Карэспандэнт (*выцягвае рукі*). Містэр Дабрыян! Містэр Дабрыян! Адна секунда. Два словы. Я — Гары Болдвін.

Дабрыян (*да Антаніны Васільеўны*). Пусціце. Ён вас затузае.

Болдвін (*аддыхаецца*). О, як я рад! Дзякуй! Вельмі дзякуй, містэр Дабрыян! Я першы прадстаўляю вас на ўвесь свет. (*Нарыхтоўвае кінакамеру.*)

Дабрыян (*з жэстам*). Не трэба.

Болдвін. Чаму? Я не разумею. Рэклама — гэта ў ваш інтарэс.

Дабрыян. Гэта не ў інтарэсах справы.

Болдвін. Я не згодзен.

Дабрыян. Не згодны, дык будзьце здаровы. Сустрэча з вамі ў мяне не запланавана, але раз вы ўжо зайшлі...

Болдвін (*хапаецца то за адзін апарат, то за другі*). Містэр Дабрыян!

Дабрыян. Злажыце вашу апаратуру вунь туды... у куток.

Болдвін. Іначай...

Дабрыян. Ніякай размовы не будзе.

Болдвін (*знімае апараты і складвае ў кучу*). Вось... Я разброены. Ніякі апарат.

Дабрыян. Я ў гэтым не ўпэўнены.

Болдвін. Што? (*Паказвае на гузікі пінжака.*) Мікрафон? Фотаапарат? (*Смяецца.*)
Калі ласка. (*Знімае пінжак.*) Што яшчэ? Раздзявацца далей, да стрыптыз? Міс дазваляе?

Антаніна Васільеўна. Нахабнік. (*Выходзіць.*)

Дабрыян. Дык што вас цікавіць?

Болдвін. Сенсация веку! Неўміручасць! Вы ліцэнзія ўжо прадаваў?

Дабрыян. Не, не прадаваў.

Болдвін. Я магу рэкамендаваць пакупнік.

Дабрыян. Дзякую. У гэтым няма патрэбы.

Болдвін. Вы ведаў, колькі вы каштаваў?

Дабрыян. Тавар не прадажны, цаны не мае.

Болдвін. Мільёны! Мільёны долар!

Дабрыян. Ды і долар паў у цане.

Болдвін. Вы не хацеў сур'ёзна гаварыць пра гэта тэма?

Дабрыян. Тэму варта перамяніць.

Болдвін. Добра. Тады для каго вы рабіў неўміручасць?

Дабрыян. Для добрых людзей.

Болдвін. А хто добрыя людзі?

Дабрыян. Тут, відаць, нашы погляды не супадуць.

Болдвін. Камуніст — гэта добра, а капіталіст — гэта не добра. Яму неўміручасць не даваць.

Дабрыян. Капіталіст асуджаны на смерць самой гісторыяй, і ніхто яго не ўратуе.

Болдвін. На палітграмата я маю імунітэт.

Дабрыян. Гэта так... да ведама.

Болдвін. У вас, я чуў, неўміручасць размяркоўваць на ліміт. На тысячу галоў

дзесяць неўміручыя.

Д а б р ы я н. У нас у неўміручыя могуць трапіць толькі лепшыя з лепшых.

Б о л д в і н. Камуністы?

Д а б р ы я н. Не ўсе. І не толькі камуністы. Гледзячы чаго чалавек варты. А ў вас, відаць, было б іначай?

Б о л д в і н. О, у нас таксама глядзяць, колькі чалавек варты. Толькі няма ліміт. Вольны бізнес. Фірма купляе ў вас ліцэнзія, укладвае капітал і наладжвае выраб неўміручасці. Ты мне долар, я табе неўміручасць, ты мне долар, я табе неўміручасць.

Д а б р ы я н. Адзін долар? Дык так у вас усе могуць стаць неўміручымі.

Б о л д в і н. О, вы наіўна думаў. Не адзін долар. Многа долар. Неўміручасць — гэта дорага.

Д а б р ы я н. А у каго няма многа долараў?

Б о л д в і н. Той будзе паміраць. Няма долар, няма неўміручасць.

Д а б р ы я н. Значыць, несмяротнымі у вас былі б толькі драпежнікі?

Б о л д в і н. Якраз па Дарвін. Натуральны адбор: дужы выжывай, слабы памірай.

Д а б р ы я н. Вы ганьбіце імя вялікага вучонага.

Б о л д в і н. А што? Не?

Д а б р ы я н (*глядзіць на гадзіннік*). Час — гэта грошы. Так, здаецца, у вас гавораць?

Б о л д в і н. Я разумеў гэты намёк. А скажыце, ваш гэты, што грызе... як яго... рэт...

Д а б р ы я н. Пацук?

Б о л д в і н. Басук, басук. Я яго хацеў знімаць.

Д а б р ы я н. Ён адпачывае і прасіў не турбаваць.

Б о л д в і н. А наконт ліцэнзіі гэта ваш канец?

Д а б р ы я н. Канец. І будзьце здаровы.

Б о л д в і н. Неўміручасць толькі для камуніст?

Д а б р ы я н. Я не маю часу паўтараць сказанае.

Б о л д в і н. Вы не ёсць вельмі ветлівы. А рэпартаж будзе. Які трэба... (*Выходзіць*.)

Д а б р ы я н. Які трэба вашым гаспадарам. Гэта мы ведаем.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а (*уваходзіць з поштай у руках. Ківае на дзверы*).

Адпрэчылі?

Д а б р ы я н. Ледзь адчапіўся. Спрабаваў таргаваць мяне.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. І многа даваў?

Д а б р ы я н. Мільёнамі спакушаў.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Прыдурак. (*Кладзе пошту на стол*.) Вось вам яшчэ дабаўка.

Д а б р ы я н. І калі ж я ўсё гэта прагледжу? (*Садзіцца і праглядае пошту*.) Да мяне больш нікога няма?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Калгасніца з падшэфнага калгаса. Пенсіянерка.

Д а б р ы я н. Чаго яна хоча?

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Не гаворыць. Кажы, толькі самому акадэміку скажы. Прымеце? У вас жа хутка пасяджэнне.

Д а б р ы я н. Сёння не прыму — заўтра прыйдзе.

А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а. Выходзіць. Праз хвіліну ўваходзіць к а л г а с н і ц а.

К а л г а с н і ц а. Дзень добры вам.

Д а б р ы я н. Добры дзень. Праходзьце. Сядайце.

К а л г а с н і ц а. Сядзела. На машыне дзве гадзіны, ды тут, у вашым прылазніку, з гадзіну.

Д а б р ы я н. Людзей шмат. Давайце знаёміцца.

К а л г а с н і ц а. Я вас знаю. Вы прыезджалі да нас. Я з калгаса «Ураджай».

Д а б р ы я н. А як вас зваць?

К а л г а с н і ц а. Прозвішча — Лапата. Ну, пішуць — Лапато. Гэта як бы далікатней. А завуць — Алена. Алена Максімаўна.

Д а б р ы я н. Дык што ж мне скажаце, Алена Максімаўна?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Чула я, таварыш акадэмік, што вы людзей робіце неўміручымі. І нават пацукоў. Радыё перадавала.

Д а б р ы я н. Дык вы таксама хочаце быць неўміручай?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Не, я не пра сябе. Я пажыла ўжо, дзякуй Богу, дзяцей пагадавала, унукі растуць. Ну, там пасля ужо, калі гэтага лякарства астанецца у вас на маю долю...

Д а б р ы я н. Дык вы пра дзяцей клапаціцеся?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Дзеці мае прабітныя. Адзін — трактарыст, другі на ферме працуе, прэміі палучаюць. На дошцы вісяць. Яны самі даб'юцца.

Д а б р ы я н. Значыць, пра ўнукаў?

А л е н а М а к с і м а ў н а. А пра ўнукаў яшчэ рана.

Д а б р ы я н. Дык што ж вы хацелі?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Я неяк не адважуся гаварыць.

Уваходзіць А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а, адчыняе шафу і бярэ папку.

Д а б р ы я н. Калі ўжо адважыліся прыйсці...

А л е н а М а к с і м а ў н а. Таварышок акадэмік, даражэнькі! Я вас вельмі прашу: зрабіце маю кароўку неўміручай!

Антаніна Васільеўна не утрымалася і фыркнула са смеху.

Чаго ты фыркаеш! Табе у магазіне гатовае, а мне надаіць трэба. *(Да Дабрыяна.)* Вельмі ж кароўка ўдалая. Каб вы толькі глянулі на тое вымя! Але ўжо не маладая. Гады праз чатыры трэба будзе мяняць. А там якая удасца, бог яе ведае.

Д а б р ы я н. Вось гэта задалі вы мне задачу!

А л е н а М а к с і м а ў н а. Я думаю, калі пацука можна, чалавека можна, дык і карову можна. Яна ж пасярэдзіне паміж імі.

Д а б р ы я н. Вы правільна думаеце. У прынцыпе яно можна.

А л е н а М а к с і м а ў н а. А мне не у прынцыпе трэба, а ў хляве.

Д а б р ы я н. Але ж людзям не толькі малако, а і мяса патрэбна. А калі ўсе каровы будуць неўміручыя...

А л е н а М а к с і м а ў н а. Я ж пра ўсіх не гавару. Мяса вунь калгас больш за тысячу гэтых самых цэнтнераў здаў. Колькі гэта на пуды, я ўжо і не ведаю. А мне і ўнукам — малачко на першым плане. *(Доўгая паўза.)* Дык зробіце?

Д а б р ы я н. На жаль, не магу.

А л е н а М а к с і м а ў н а. Чаму?

Д а б р ы я н. Складанае гэта пытанне, Алена Максімаўна. Спачатку з людзьмі трэба разабрацца. Тут яшчэ думаць і думаць трэба.

А л е н а М а к с і м а ў н а. З людзьмі яно вядома, а з каровай жа ўсё ясна.

Д а б р ы я н. Гэта вам так здаецца.

А л е н а М а к с і м а ў н а. Дык не можаце?

Д а б р ы я н. Не магу, Алена Максімаўна.

А л е н а М а к с і м а ў н а *(устае)*. Ну што ж... Прыйдзецца скардзіцца, заяву падаваць.

Д а б р ы я н. На каго?

А л е н а М а к с і м а ў н а. На вас, таварыш акадэмік.

Д а б р ы я н. Каму ж вы будзеце скардзіцца?

А л е н а М а к с і м а ў н а. Правіцельству. Яно разбярэцца, што ў гаспадарцы больш патрэбна — каровы ці пацукі.

А л е н а М а к с і м а ў н а і А н т а н і н а В а с і л ь е ў н а выходзяць. Адчыняюцца дзверы, і ўваходзіць Н а т а ш а.

Н а т а ш а. Не прагоніце?

Д а б р ы я н. Наташа! Ну што вы! Рад вас бачыць. Сядайце.

Наташа садзіцца.

Як здароўе?

Н а т а ш а. Пацук здаровы.

Д а б р ы я н. Я пра ваша здароўе пытаюся. Вы былі так усхваляваны.

Н а т а ш а. Было ад чаго. Страціць неўміручасць — гэта не сумачку з грашыма.

Д а б р ы я н. Вы яшчэ нічога не страцілі. Папрацуеце, людзі вас ацэняць...

Н а т а ш а. Больш за ўсё балюча, што я страціла вялікага мысліцеля, смелага адкрывальніка, бога навукі і ўбачыла на яго месцы звычайнага абывацеля, які трымаецца за падол старой бабы.

Д а б р ы я н. Вы мяне не разумееце, Наташа.

Н а т а ш а. Я б разумела вас, калі б была вам агіднай.

Д а б р ы я н. Я гэтага не скажу. Але мы з вамі розныя.

Н а т а ш а. Нават процілеглыя ў пэўным сэнсе.

Д а б р ы я н. У вас яшчэ няма мінулага, адна толькі будучыня. Вы ні з чым не звязаны і нікому не абавязаны. А мяне трымае за фалды маё мінулае і маё сённяшняе. Адварнуцца ад яго — гэта значыць зрабіць няшчаснымі блізкіх мне людзей.

Н а т а ш а. Ды вы не апраўдвайцеся, я не прыйшла вымагаць у вас неўміручасць. Ні гвалтаваць вас не збіраюся, ні на калені становіцца.

Д а б р ы я н. Вось і добра. Значыць, мы па-ранейшаму — сябры.

Н а т а ш а. Чула, што вам і без гэтага нялёгка.

Д а б р ы я н. І не кажыце. Пісьмы, тэлеграмы, званкі... *(Бярэ ў рукі жмут пісем.)* Во, паглядзіце! Клубок страсцей. Усхваленні, навуковыя меркаванні, пагрозы, праклёны. Адны ўслаўляюць за тое, што абясмерціў чалавека, другія праклінаюць за тое, што большую частку чалавечтва асудзіў на смерць. Як быццам яны дагэтуль не былі асуджаны.

Н а т а ш а. Вас нават пабіць хацелі.

Д а б р ы я н. Гэта што! Дробны эпизод у вялікай эпапеі.

Н а т а ш а. Адзін з такіх эпизодаў можа скончыцца для вас дрэнна.

Д а б р ы я н. Дзеля навукі людзі на кастрах гарэлі. А ідэя іх жыла. І перамагала. Праблема неўміручасці! За гэта не шкада і жыццё аддаць.

Н а т а ш а. Жыццё за неўміручасць...

Д а б р ы я н. Так, гэта парадокс. Вялікі парадокс!

Н а т а ш а. Але гэта праблема выклікала дзесяткі іншых праблем.

Д а б р ы я н. Іншыя праблемы няхай іншыя і вырашаюць. Я даў людзям неўміручасць. Няхай яны самі падумаюць, як ёю распарадзіцца. Зараз тут збяруцца спецыялісты. Паслухаем, што яны скажуць.

Н а т а ш а. Віноўнікам усіх бед усё роўна вас будуць лічыць.

Д а б р ы я н. Што зробіш. Такая мая доля.

Н а т а ш а. І мне вас шкада.

Д а б р ы я н. Гэта вельмі велікадушна з вашага боку.

Н а т а ш а. Я хачу вас выратаваць. Зразу зняць усе праблемы.

Д а б р ы я н. Гэта ў вашых сілах?

Н а т а ш а. Думаю, што сілы ў мяне хопіць.

Д а б р ы я н. Саманадзейнасць маладосці. Баюся, каб вы якога глупства не зрабілі.

Н а т а ш а. Гэта будзе самае разумнае, што можна зрабіць у такім становішчы.
(Выходзіць.)

Д а б р ы я н. Што надумала гэта ўтрапёнае дзяўчо?

К у д р ы ц к а я (прачыняе дзверы). Можна?

Д а б р ы я н. Калі ласка, Клаўдзія Пятроўна. Заходзьце.

К у д р ы ц к а я. Тут за мной цэлы вывадак.

Д а б р ы я н. Вядзіце яго сюды. (Глядзіць на гадзіннік.) Ды і пара ўжо.

Уваходзяць К у д р ы ц к а я, А б а д о ў с к і, Б а б р о в і ч, В а р а к с а, А д а м е й к а, Г е н к а.

Дык вось, таварышы... Надышоў час. Просяць нас выказаць свае пэўныя думкі. Вы ведаеце наконт чаго...

В а р а к с а. Пэўныя думкі аб няпэўнай справе.

Д а б р ы я н. Што вы маеце на ўвазе?

В а р а к с а. Я маю на ўвазе нязбытныя мары... Такія, як ваша неўміручасць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Паколькі яна мая, дык гэта ўжо не мара. Але я думаю, што яна не толькі мая.

А б а д о ў с к і. Гэта як той Месяц. Пакуль на яго глядзелі здалёк ды марылі аб нябесных яснах і вечным блажэнстве, дык ён здаваўся такім прывабным, а як дасягнулі...

В а р а к с а. Хвала вам і слава, Барыс Пятровіч, за ваша адкрыццё, але апрача фізіялогіі ёсць яшчэ сацыялогія, этыка, мараль, псіхалогія людзей.

Б а б р о в і ч. І эканоміка.

Д а б р ы я н. Усё гэта ёсць, дарагія таварышы, але ж ёсць і людзі, якія гэтыя праблемы вырашаюць. Аляксандр Паўлавіч, сацыялогія, псіхалогія — гэта па вашай часці.

В а р а к с а. Хадзіў, ездзіў. Быў у розных калектывах. І пераканаўся: тое, што мы прапанавалі, — несправядліва і амаральна. Бар'ер неўміручасці падзяліў людзей на лепшых і горшых. А тым часам сярод гэтых «горшых» ёсць нямала не горшых за тых «лепшых». Ды і тыя, што цяпер сапраўды горшыя, яшчэ могуць стаць лепшымі. Але брама неўміручасці для іх зачынена назаўсёды.

А д а м е й к а. «Дык нашто мне тады старацца лепшым быць?» — скажа каторы несвядомы.

В а р а к с а. Бар'ер гэты прайшоў па гарадах і вёсках, па калектывах і сем'ях, падзяліў бацькоў з дзецьмі, мужоў з жонкамі, парэзаў сувязі сяброўства і каханьня.

Д а б р ы я н. Дык што ж, па-вашаму, трэба рабіць?

В а р а к с а. Не ведаю. Мае праблемы... Не мае, вядома. Я хачу сказаць, што праблемы этыкі, маралі — гэта праблемы другасныя. Яны з'яўляюцца вынікам таго, што неўміручасці на ўсіх не хапае.

Д а б р ы я н. Гэта мы ўжо ўстанавілі.

В а р а к с а. Значыць, мімаволі прыходзіцца дзяліць усё грамадства на лепшых і горшых. А гэта несправядліва, гэта крыўда і абраза для пераважнай большасці нашага грамадства.

А б а д о ў с к і. Лічыце — чалавецтва. Сённяшняя наша праблема заўтра стане агульначалавечай.

К у д р ы ц к а я. Страшна падумаць, як там будуць дзяліць на лепшых і горшых.

Г е н к а. Я думаю, што ліцэнзій на неўміручасць мы рафелерам прадаваць не будзем.

А б а д о ў с к і. На манаполію разлічваеце? Для навуковых ідэй няма непраходнай

мяжы.

Б а б р о в і ч. Не будзем вырашаць за ўвесь свет. Мы вась у сябе дома не можам вырашыць. Аляксандр Паўлавіч супроць бар'еру. Дык што ж — зняць бар'ер? Валі ў неўміручасць, хто хоча! Тады не толькі вады і яды, паветра не хопіць. Месца на зямлі не хопіць, каб сесці ці стаць. А ўрэшце, я ўжо гаварыў пра гэта.

К у д р ы ц к а я. Барыс Пятровіч, а можа, усё-такі неабавязкова, каб жанчыны раджалі раз у чатыры гады?

Д а б р ы я н. Вядома, неабавязкова, Клаўдзія Пятроўна. Толькі тады неўміручасці я ім не гарантую.

Б а б р о в і ч. Калі вы не гарантуеце, дык кожная сама пастараецца застрахаваць сябе ад смерці.

А д а м е й к а. Вядома. «Лепш сто разоў нарадзіць, чым раз памерці», — скажа каторая несвядомая.

К у д р ы ц к а я. Гэта вы не пробавалі, дык вам здаецца.

А д а м е й к а. У мяне хатнюю работу жонка робіць.

А б а д о ў с к і. Ну, дапусцім, таварышы. Дапусцім, што ім не трэба будзе раджаць. Што яны і так будуць неўміручыя. Дык што з гэтага выйдзе? Выйдзе тое, пра што я ўжо гаварыў мінулы раз: індывідуум возьме верх над відам і спыніцца абнаўленне роду людскога. Мы забяспечым сабе вечнае жыццё за кошт яго вечнага абнаўлення. За кошт наступных пакаленняў, якія маглі б з'явіцца на свет, але не з'явяцца, бо мы іх асудзілі на небыццё дзякуючы свайму эгаізму.

Д а б р ы я н. Дык выходзіць, што...

А б а д о ў с к і. Выходзіць, Барыс Пятровіч, што вы ўмярцвілі смерць, а мы павінны ўмярцвіць жыццё, будучыню чалавецтва.

Д а б р ы я н. Дык што вы хочаце сказаць? Выхад, выхад які?

А б а д о ў с к і. Не трэба забіваць смерць — вась што я хачу сказаць. Усё жывое памірае, і ўсё аднаўляецца для новага жыцця. Гэта няўхільны закон прыроды, і чалавек не з'яўляецца выключэннем. Смерць — гэта неабходная ўмова вечнага абнаўлення. Не забівайце смерць. Няхай яна жыве.

А д а м е й к а. «Няхай жыве смерць!...» (*Аглянуўся — усе, уражаныя, маўчаць. Ніхто яго не падтрымлівае.*) — скажа каторы несвядомы...

А б а д о ў с к і. Так! Няхай жыве смерць!

Усе ўсхопліваюцца.

Г е н к а (*хапаецца за галаву*). Мама мая!

К у д р ы ц к а я. Божа мой! Што вы такое гаворыце!

Б а б р о в і ч. Вась гэта вырашэнне праблемы!

Д а б р ы я н. Значыць, я... Значыць, уся мая праца... Усё маё жыццё...

Н а т а ш а (*увайшоўшы, яна нейкі час наглядае сцэну. Пасля, трымаючы за хвост, нясе нежывога пацука і кладзе на стол*). Пацук здох.

Д а б р ы я н (*пасля паўзы*). Як гэта здох?

Маўчанне. Усе анямелі.

Н а т а ш а. А так... Узяў ды здох.

Г е н к а. Ты яго атруціла!

Н а т а ш а. Ускрый, правер.

В а р а к с а. Таварышы! Што ж гэта такое?

Д а б р ы я н. Пачакайце! Як жа гэта ён — жыў, жыў, ды здох?

Н а т а ш а. А я іх мяняла. Адзін здохне — я яго выкіну ў віварый, а адтуль другога бяру.

Нехта стрымана зарагатаў, за ім — другі, і ўжо разлягаецца нястрыманы рогат. Барыс Пятровіч абхапіў галаву рукамі.

Г е н к а (*крычыць*). Няпраўда! Яна хлусіць!

Абадоўскі, рагочучы, падымае пацука за хвост: «Вось, маўляў, сведка». Г е н к а ледзь не са слязамі выбягае з кабінета.

А д а м е й к а. Вось і ўся неўміручасць. Дзве дзюркі ў носе і сканчылося, як той казаў. І зноў мы ўсе роўныя. І ніхто нас не дзеліць на вечных і абязвечаных.

Б а б р о в і ч. Фу! Гара з плеч. А я ўсе вылічальныя машыны ў пот увагнаў, падлічваючы.

К у д р ы ц к а я. А шчасце, здавалася, было так блізка!

А б а д о ў с к і. Усякае бывае ў навуцы, але такое...

В а р а к с а. Чаму? А ўспомніце філасофскі камень, а перпетуум мобіле ды той жа эліксір жыцця.

А б а д о ў с к і. Гэта была дзіцячая наўнасьць самой навукі. А цяпер жа яна дарослая.

К у д р ы ц к а я. А шкада ўсё-такі, таварышы! Шкада расставацца з залатой марай. І яго шкада (*ківае на Дабрыяна*).

А б а д о ў с к і. Што ж мы можам зрабіць?

Б а б р о в і ч. Пойдзем марыць далей.

У с е выходзяць, аглядаючыся на Дабрыяна, які не падымае галавы.

Н а т а ш а (*увайшла з клеткай у руках. Ціха паклікала*). Барыс Пятровіч!

Д а б р ы я н (*не падымаючы галавы*). Адыдзіце!

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч! Глянёце сюды!

Д а б р ы я н. Ідзіце, каб і вочы мае вас не бачылі!

Н а т а ш а. А пацук жывы.

Д а б р ы я н (*неўразумела глянуў на яе*). Як гэта жывы?

Н а т а ш а. А вось ён — наш любенькі пацучок. Здравенькі, вясёленькі.

Д а б р ы я н (*разглядае нежывога пацука, які ляжыць на стале*). Дык вы...

Н а т а ш а. Гэта другі. Я іх падманула. Каб яны не мучылі вас рознымі праблемамі, якіх ніхто вырашыць не можа.

Д а б р ы я н. Вы мяне забілі.

Н а т а ш а. Я вас выратавала. Вас і сапраўды маглі забіць.

Д а б р ы я н. Што людзі скажуць? Невук. Шарлатан. Ёлупень, якога абдурыла нікчэмная дзяўчынка, якой напляваць на навуку і на мой аўтарытэт.

Н а т а ш а. А навукай мы будзем займацца і далей. Спакойна, без нервознасці. Я гатова прапанаваць сябе... Не бойцеся, не ў якасці вашай вечнай спадарожніцы, а ў якасці аб'екта доследаў. Побач з пацуком. Доследы на чалавеку больш пераканаўчыя. А людзі... (*Цалуе Дабрыяна ў цемя*.) Людзі няхай тым часам падумаюць, што рабіць з неўміручасцю.

К а н е ц

Д а б р ы я н. Паклёпнічала на сумленных людзей.

Застрамілава. Я памагала выкрываць злачынцаў.

Д а б р ы я н. А яны рэабілітаваны.

Застрамілава. Дык я тут пры чым?

Д а б р ы я н. Тут вы сапраўды ні пры чым. Вы яшчэ памагалі свайму мужу...

Застрамілава. Памагала, як магла. На тое і муж.

Д а б р ы я н. Памаглі памерці.

Застрамілава. Я яго не атруціла.

Д а б р ы я н. Стварылі яму для гэтага спрыяльныя ўмовы. Я думаю, што неўміручым людзям вашы паслугі не спатрэ-бяцца. *(Бярэ наступную картку.)* Дажывалаў Канстанцін Анд-рэвіч.

Дажывалаў. Я самы і ёсць.

Дабрыян *(успамінае)*. Дажывалаў... Па-мойму, вы мне званілі?

Дажывалаў. Званіў. Але званка, выходзіць, мала.

Дабрыян *(чытае)*. Маёр інтэнданцкай службы... У за-пасе. Помніцца, вы гаварылі — генерал-маёр.

Дажывалаў. А так бы вы са мной і не размаўлялі.

Дабрыян *(чытае далей)*. Зволены за...

Д а ж ы в а л а ў. Не трэба... Няма чаго варушыць брудную бялізну.

Д а б р ы я н. Тым больш што яе тут досыць шмат. *(Бярэ апошнюю картку.)* Васіль Дарафеевіч Тар-ча-ла.

Торгала. Торгала. Не Тарчала, а Торгала. Гэта я.

Дабрыян. Гм... Тут нейкая біялагічная загадка.

Торгала (*устрывожаны*). А што такое?

Дабрыян. Скажыце, ваш бацька быў біцюг ці рысак?

Торгала. Як гэта — рысак? Чалавек.

Дабрыян. Сумняваюся. Чаму ж у вас мача конская?

Т о р г а л а. Што за глупства?

Д а б р ы я н. Аналіз паказвае.

Торгала. Вось сукін сын, абармот!

Д а б р ы я н. Як бачыце, шаноўныя грамадзяне, калі можна вас так назваць, шансы на неўміручасць у вас вельмі слабыя.

Дажывалаў. Гэта канчаткова?

Д а б р ы я н. Гэта мая асабістая думка. А канчаткова ска-жа Камітэт па справах неўміручасці.

Торгала. Дык што ж, нам так і паміраць?

Д а б р ы я н. Не адразу. Пажывяце яшчэ. Тым больш што здароўе ў вас, як паказвае аналіз... конскае. А прыйдзе пара, памраце, як усе смертныя.

Наведвальнікі, неразвітаўшыся, выходзяць. Уваходзіць Антані-на Васільеўна.

Бачылі неўміручых? Стараешся для добрых людзей, а тут усякая брыдота лезе. І, чаго добрага, пралезе яшчэ. Як вы думаеце, Антаніна Васільеўна?

Антаніна Васільеўна. Гэта ад вас залежыць, Ба-рыс Пятровіч.

Дабрыян. Антона Фёдаравіча падключаць, яшчэ каго-небудзь.

Антаніна Васільеўна. Яб самапралезла, каб магла.

Дабрыян. Вы? Не. Вы не пралезеце. Куды вам! У вас жа няма Антона Фёдаравіча.

Антаніна Васільеўна. Затое ў мяне ёсць Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Э... Благі чалавек гэты Барыс Пятровіч. Ску-пы. Шкадуе неўміручасці нават сваім добрым знаёмым.

Прыёмная Дабрыяна.

З кабінета вывальваюцца Дажывалаў, Караўкін, Торгала, Застрамілава.

Застрамілава. Усё раскапалі. Усю паднаготную. Торгала. Тут у лоб не возьмеш.

Дажывалаў. А што гэта за конская мача?

Застрамілава. Жулік адзін...

Торгала (*заўважыў Наташу і штурхае Застрамілаву ў бок. Да Наташы*). І вы па неўміручасць?

Н а т а ш а. Не. Я па справе.

К а р а ў к і н. Дык што? Можа, вы тут працуеце?

Наташа. Працую.

Дажывалаў. З гэтым кракадзілам?

Караўкін. З Барысам Пятровічам?

Н а т а ш а. Я яму памагаю.

Застрамілава. Значыць, неўміручая.

Н а т а ш а. Такая ж, як і вы.

К а р а ў к і н. Дык вы, можа, і да гэтага знакамітага пацу-ка маеце доступ?

Н а т а ш а. Я яго даглядаю.

Торгала. І прэпараты розныя ўводзіце яму?

Н а т а ш а. Гэта ён сам.

Караўкін. Пацук?

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч.

Д а ж ы в а л а ў. Не давярае.

Торгала. Усё, напэўна, у сейфе, пад замкамі?

Караўкін. А вы б не маглі як-небудзь таго?..

Н а т а ш а. Чаго гэта таго?

К а р а ў к і н. Ну, калі ён адвернецца, узяць непрыкметна.

Дажывалаў. Сабе б у ягадзіцу торкнулі і нам пакрысе.

Н а т а ш а. Чаго вам торкнуць? Сінільнай кіслаты ці цыя-ністага калію?

К а р а ў к і н. Што лепш дзейнічае.

Дажывалаў. Каб адразу.

Н а т а ш а. Значыць, цьоністага калію.

Торгала. Яна здэкуецца. Гэта ж атрута.

Дажывалаў. Вы нам атруту!

Застрамілава. Гэта яна са злосці.

Торгала. Крыўдна, вядома. Для другіх стараецца, а самой паміраць прыйдзеца.

Дажывалаў. Вам крыўдна і нам крыўдна, дык трэба разам гэту крыўду спагнаць.

Н а т а ш а. Як гэта?

Застрамілава. А так: калі не мне, дык і нікому.

Дажывалаў. Пацука гэтага за хвост ды аб вугал.

К а р а ў к і н. Нашто аб вугал? Торкне гэтага самага, што нам прапанавала.

Застрамілава. І ўсё.

Торгала. І ўся неўміручасць.

Дажывалаў. Ліпа.

К а р а ў к і н. Адно шарлатанства.

Наташа (*іранічна*). Гэта ідэйка! Як яна прыйшла вам у галаву?

Дажывалаў. А што? Нядрэнная. Калі не мне, дык і нікому.

Кабінет Дабрыяна. Стук у дзверы. Дабрыян. Уваходзьце! Уваходзяць Мякішава і Сідаровіч.

М я к і ш а в а. Мы ад прафсаюзнай арганізацыі. Маё проз-вішча — Мякішава. Ніна Уладзіміраўна. А гэта — наш ак-тывіст, ударнік камуністычнай працы Мікалай Рыгоравіч Сіда-ровіч.

Д а б р ы я н. Вельмі прыемна. Сядайце, калі ласка.

М я к і ш а в а (*становіцца ў позу*). Дарагі Барыс Пятровіч! Дазвольце горача, ад усяе душы павіншаваць вас, вялікага вучонага, слаўнага сына нашага народа, з адкрыццём закону неўміручасці, якім вы ашчаслівілі чалавецтва. Ад шчырага сэрца жадаем вам добрага здароўя і доўгіх, доўгіх... Прабач-це, гэта па прывычцы... Жадаем вам вечнага, шчаслівага, бяхмарнага жыцця і яшчэ большых... Ды якіх яшчэ боль-шых... Адным словам, нізкі, нізкі вам паклон за ваш неў-міручы навуковы подзвіг і дазвольце вас пацалаваць. (*Цалуе Барыса Пятровіча.*)

Сідаровіч паціскае яму руку.

Д а б р ы я н. Вялікае вам дзякуй, Ніна Уладзіміраўна. Вы мяне проста расчулілі. Сядайце, калі ласка.

Усе садзяцца.

М я к і ш а в а. Вялікую вы справу зрабілі, Барыс Пятровіч, ды вось бяда — не ўкладваемся мы ў ліміты.

Д а б р ы я н. На жаль, не толькі ў вас такое становішча.

М я к і ш а в а. Цудоўныя ж людзі, ударнікі камуністычнай працы, а мы вымушаны ім

адмаўляць, дзяліць на вартых і нявартых. А яны ўсе вартыя.

Д а б р ы я н. Дык што ж рабіць?

М я к і ш а в а. Вось мы і прыйшлі параіцца з вамі — што рабіць?

Дабрыян. Ая таксама не ведаю.

М я к і ш а в а. Ці нельга павялічыць ліміт на неўміручых?

Д а б р ы я н. Лімітамі я не распараджаюся, Ніна Уладзімі-раўна. Вы гэта самі ведаеце. Я даю толькі рэкамендацыі.

М я к і ш а в а. Вось мы і просім рэкамендацыі. Без іх не даюць.

Д а б р ы я н. А вы ведаеце, што такое дэмаграфічны ўзрыў?

М я к і ш а в а. Гэта калі людзей расплоджваецца больш, чым трэба.

Д а б р ы я н. Дык вось, калі пусціць на самацёк, дык іх пры неўміручасці за сто гадоў расплодзіцца ў нашай рэспуб-ліцы два мільярды дзвесце восемдзсят сем мільёнаў. Я вас не пераканаў?

М я к і ш а в а. Вы мяне даканалі. Каб вы бачылі, што ў калектывах робіцца. Вось няхай Мікалай Рыгоровіч скажа.

С і д а р о в і ч. Падзяліла неўміручасць людзей, Барыс Пят-ровіч. Нас, так званых неўміручых, жменька, а іх жа вунь колькі. Ды і крыўда ім вялікая. Каторы больш свядомы, віду не паказвае, а ўсё роўна няма ранейшай цеплыні. А другі і шпільку падпусціць. Есць такія, што і не хаваюць свае крыў-ды. Дае яму майстар дэталю апрацаваць, а ён: «Такая склада-ная! Гэта не для смертных. Вунь неўміручаму дай». І так няёмка сябе адчуваеш, нібы вінават перад ім.

Д а б р ы я н. Ну, а калі вас, бывае, прэміруюць, а яго не, дык вы таксама вінаватым сябе адчуваеце?

С і д а р о в і ч. Прэмія — справа іншая. Сёння мяне прэмі-равалі, другі раз другога. А тут жа навечна. Ну і ў сям'і таксама... Жонка нібы чужымі вачамі глядзіць на мяне. І мяне розныя думкі трывожаць. Пра вечнае думаю. Памрэ жонка, дзеці паўміраюць, а я ўсё буду жыць і жыць. Адзін я буду? Мусіць жа, не адзін. Другая будзе. І дзеці... можа, неўміручыя. А гэтыя? Праз якіх гадоў дзвесце я, можа, і зусім забудуся, якія яны былі. Вось і думаю. Начамамі не сплю. Ішоў з Нінай Уладзіміраўнай да вас наконт лімітаў, але як пачуў, што лік на мільярды ідзе, дык і язык не паварочваецца. Вось я і думаю: а нашто мне гэта неўміручасць? Жыў я спакойна, працаваў, людзі мяне паважалі, і ніхто крыва на мяне не глядзеў. Буду я лепш зноў такім, як быў. І дзяцей прытулю, як раней, і жонка не будзе глядзець як на марсія-ніна. Як вы думаеце, Барыс Пятровіч, маю я права адмовіцца ад неўміручасці?

Д а б р ы я н. Ну вядома. Але адзін выпадак не вырашае праблемы. Вы адмовіцеся, а іншыя ж не адмовяцца. Ёсць такія, што за горла бяруць: давай неўміручасць, душа з цябе вон. Значыць, усё роўна астануцца ўміручыя і неўміручыя. А з імі і праблемы.

Мякішава. І вы нам нічога не можаце параіць? Д а б р ы я н. На вялікі жаль.

Мякішава і Сідаровіч устаюць, развітваюцца.

Сідаровіч. Я для сябе праблему вырашыў. Прыйшоў сюды неўміручым, а выходжу простым смертным.

Дабрыян. Я нават не ведаю, радавацца мне разам з вамі ці смуткаваць.

Мякішава і Сідаровіч выходзяць. Дабрыян садзіцца за стол і нешта запісвае.

Скараспей (*уваходзіць. Са штучнай фамільярнасцю*). Добры дзень у хату!

Дабрыян (*устае з-за стала, ідзе насустрач*). Добры дзень, Сцяпан Тарасавіч!

Вітаюцца, паціскаюць рукі. Прашу вас. Сядайце. Садзяцца.

Чым магу служыць?

Скараспей. Ну, не так афіцыйна. Якая там служба. Ехаў міма — дай, думаю, завярну на агенчык, павіншую старога друга. Кажуць, ты тут такога натварыў...

Дабрыян. Дзякую, Сцяпан Тарасавіч. Натварыў... кло-пату людзям. Вы не ўяўляеце, колькі розных праблем узнікае ў сувязі з гэтым.

Скараспей. Ды што гэта ты: «вы, вас, вам». Мы ж, можна сказаць, старыя сябры.

Д а б р ы я н. Відаць, занадта ўжо старыя.

Скараспей. На брудэршафт, праўда, не пілі, але гэта можна і паправіць. Так што давай без цырымоніі. *(Ляпае па плячы.)* Мы ж з табой нават вучыліся разам. Праўда, на розных факультэтах. Але гэта не перашкаджала нам быць сябрамі.

Д а б р ы я н. Амаль сябрамі.

Скараспей. Чаму ж амаль? Не амаль, а так яно і было.

Дабрыян. Пасля нашы сцежкі разышліся.

Скараспей. Неў розныя ж бакі.

Дабрыян. Мая, можна сказаць, па гарызанталі, а ваша па вертыкалі — усё вышэй і вышэй. Вы ж ледзь не міністэрскіх вышынь дасягнулі.

Скараспей. Зноў — вы. Бора! Ну як табе не сорамна! Мы ж ужо дамовіліся наконт брудэршафта.

Д а б р ы я н. Прабач. У мяне неяк не выходзіць.

Скараспей. А вышынь пэўных я дасягнуў. Да міністра, праўда, не дапяў.

Дабрыян. Дапнеш. Яшчэ дапнеш. З тваёй хваткай...

Скараспей. Кажуць, дрэнны той салдат, які не марыць быць генералам. А вось ты мяне, прызнацца, здзівіў. Корпаў-ся, корпаўся са сваімі пацукамі. Я думаю — што там з таго пацука выкалупаеш. І раптам — неўміручасць! Рад за цябе. Маладзец!

Дабрыян невыразна ківае галавой.

А ведаеш, я думаю пра цябе. Не раз успамінаў. Як ён там, думаю. Можа, цяжкасці якія — дапамагчы што трэба. І не пазвоніць, думаю, дзівак. На кватэру б зайшоў, калі не хоча афіцыйна звяртацца. Сам хацеў выбраць час прыехаць да цябе, ды так і не ўдалося сустрэцца.

Д а б р ы я н. А мы сустрэліся.

Скараспей. Дзе?

Д а б р ы я н. На вуліцы. Проста нос у нос.

Скараспей. І размаўлялі?

Д а б р ы я н. Не. Вы мяне не пазналі.

Скараспей. Не можа быць!

Д а б р ы я н. Адварнуліся ў другі бок. Нешта ў вітрыне вас моцна зацікавіла.

Скараспей. Хоць забі, не помню. І даўно гэта было?

Д а б р ы я н. Даўнавата. Яшчэ да неўміручасці.

Скараспей. Прабач, калі ласка! Не падумай, што я наўмысна. Галава рознымі справамі забіта. Бывае, глядзіш і нічога перад сабой не бачыш. Каб родная жонка сустрэлася, дык не пазнаў бы.

Д а б р ы я н. Я разумею. Такія маштабы... Дзе там кожна-га пазнаеш.

Скараспей. Спадзяюся, ты не пакрыўдзіўся на мяне.

Дабрыян. Гэта так... да слова прыйшлося.

Скараспей. Прабач, што я тут твой час марную.

Д а б р ы я н. У вас жа, напэўна, справа ёсць.

Скараспей. Справа невялікая. Хацеў напаміць, што ў цябе ёсць друг, якому некалі таксама прыйдзе час паміраць.

Д а б р ы я н. А куды дзенешся.

Скараспей. Я думаю, заявы падаваць не трэба.

Д а б р ы я н. Заявы? Нашто тая заява? Заявы не трэба.

Скараспей. І так усё ўладзіцца, кажаш?

Д а б р ы я н. Уладзіцца. У агульным парадку.

Скараспей. Ты, аказваецца, жартаўнік.

Д а б р ы я н. Хіба я сказаў што-небудзь смешнае?

Скараспей. У агульным парадку... Значыць, ты пры-мушаеш мяне станавіцца ў агульную чаргу?

Дабрыян. Божа барані! У мяне і на думцы не было прымушаць. Як сабе хочаце.

Скараспей. Ты што, мілы друг... Прыкідваешся ці са-праўды такі?.. Не хочацца мне ўжываць моцнае слова.

Д а б р ы я н. Такі. Я такі.

Скараспей. Ну і ну! *(Не развітваючыся, выходзіць.)*

Антаніна Васільеўна *(уваходзіць)*. Барыс Пятровіч, там карэспандэнт дабіваецца.

Д а б р ы я н. Які яшчэ карэспандэнт?

Антаніна Васільеўна. Замежны нейкі. Тэлефон абарваў. Цяпер у прыёмную прыпёрся.

Дабрыян. Ніякіх карэспандэнтаў! Ад сваіх не адбіцца!

Антаніна Васільеўна ідзе да выхаду і ў дзвярах сустракаецца з абвешаным апаратамі карэспандэнтам.

Антаніна В а с і л ь е ў н а *(заступае дарогу)*. Няможна!

Карэспандэнт *(прэца і крычыць)*. Карэспандэнт! Ка-рэспандэнт!

Ант-аніна Васільеўна *(стараецца выпхнуць яго за дзверы)*. Ніякіх карэспандэнтаў!

Карэспандэнт. «Нью-Йорктаймс», «Вашынгтонпост», «Асашыэйтэд Прэс»! *(Урываецца ў кабінет.)*

Антаніна Васільеўна *(адпыхвае яго зноў да дзвя-рэй)*. Дудкі, містэр-твістэр! Не на тую напаў.

Карэспандэнт *(выцягвае рукі)*. Містэр Дабрыян! Містэр Дабрыян! Адна секунда. Два словы. Я — Гары Болдвін.

Д а б р ы я н *(да Антаніны Васільеўны)*. Пусціце. Ён вас затузае.

Болдвін *(аддыхаецца)*. О, як я рад! Дзякуй! Вельмі дзякуй, містэр Дабрыян! Я першы прадстаўляю вас на ўвесь свет. *(Нарыхтоўвае кінакамеру.)*

Д а б р ы я н *(з жэстам)*. Не трэба.

Б о л д в і н. Чаму? Я не разумею. Рэклама — гэта ў ваш інтарэс.

Д а б р ы я н. Гэта не ў інтарэсах справы.

Болдвін. Я не згодзен.

Д а б р ы я н. Не згодны, дык будзьце здаровы. Сустрэча з вамі ў мяне не запланавана, але раз вы ўжо зайшлі...

Болдвін *(хапаецца то за адзін апарат, то за другі)*. Містэр Дабрыян!

Д а б р ы я н. Злажыце вашу апаратуру вунь туды... у куток.

Болдвін. Іначай...

Д а б р ы я н. Ніякай размовы не будзе.

Болдвін *(знімае апараты і складае ў кучу)*. Вось... Я раззброены. Ніякі апарат.

Дабрыян. Я ў гэтым не ўпэўнены.

Б о л д в і н. Што? *(Паказвае на гузікі пінжака.)* Мікра-фон? Фотаапарат? *(Смяецца.)* Калі ласка. *(Зніліе пінжак.)* Што яшчэ? Раздзявацца далей, да стрыптыз? Міс дазваляе?

Антаніна Васільеўна. Нахабнік. *(Выходзіць.)*

Д а б р ы я н. Дык што вас цікавіць?

Б о л д в і н. Сенсация веку! Неўміручасць! Вы ліцэнзія ўжо прадаваў?

Д а б р ы я н. Не, не прадаваў.

Б о л д в і н. Я магу рэкамендаваць пакупнік.

Дабрыян. Дзякую. У гэтым няма патрэбы.

Б о л д в і н. Вы ведаў, колькі вы каштаваў?

Д а б р ы я н. Тавар не прадажны, цаны не мае.

Б о л д в і н. Мільёны! Мільёны долар!

Д а б р ы я н. Ды і долар паў у цане.

Б о л д в і н. Вы не хацеў сур'ёзна гаварыць пра гэта тэма?

Д а б р ы я н. Тэму варта перамяніць.

Б о л д в і н. Добра. Тады для каго вы рабіў неўміручасць?

Д а б р ы я н. Для добрых людзей.

Б о л д в і н. А хто добрыя людзі?

Д а б р ы я н. Тут, відаць, нашы погляды не супадуць.

Б о л д в і н. Камуніст — гэта добра, а капіталіст — гэта не добра. Яму неўміручасць не даваць.

Д а б р ы я н. Капіталіст асуджаны на смерць самой гісто-рыяй, і ніхто яго не ўратуе.

Б о л д в і н. На палітграмата я маю імунітэт.

Дабрыян. Гэта так... да ведама.

Б о л д в і н. У вас, я чуў, неўміручасць размяркоўваць на ліміт. На тысячу галоў дзесяць неўміручыя.

Дабрыян. У нас у неўміручыя могуць трапіць толькі лепшыя з лепшых.

Б о л д в і н. Камуністы?

Д а б р ы я н. Не ўсе. І не толькі камуністы. Гледзячы чаго чалавек варты. А ў вас, відаць, было б іначай?

Б о л д в і н. О, у нас таксама глядзяць, колькі чалавек варты. Толькі няма ліміт. Вольны бізнес. Фірма купляе ў вас ліцэнзія, укладвае капітал і наладжвае выраб неўміручасці. Ты мне долар, я табе неўміручасць, ты мне долар, я табе неўміручасць.

Д а б р ы я н. Адзін долар? Дык так у вас усе могуць стаць неўміручымі.

Д а б р ы я н. Але ж людзям не толькі малако, а і мяса патрэбна. А калі ўсе каровы будуць неўміручыя...

Алена Максімаўна. Я ж пра ўсіх не гавару. Мяса вунь калгас больш за тысячу гэтых самых цэнтнераў здаў. Колькі гэта на пуды, я ўжо і не ведаю. А мне і ўнукам — малачко на першым плане. *(Доўгая паўза.)* Дык зробіце?

Д а б р ы я н. На жаль, не магу.

Алена Максімаўна. Чаму?

Д а б р ы я н. Складанае гэта пытанне, Алена Максімаўна. Спачатку з людзьмі трэба разабрацца. Тут яшчэ думаць і думаць трэба.

Алена Максімаўна. З людзьмі яно вядома, а з ка-ровай жа ўсё ясна.

Д а б р ы я н. Гэта вам так здаецца.

Алена Максімаўна. Дык не можаце?

Д а б р ы я н. Не магу, Алена Максімаўна.

Алена Максімаўна *(устае)*. Ну што ж... Прыйдзецца скардзіцца, заяву падаваць.

Д а б р ы я н. На каго?

Алена Максімаўна. На вас, таварыш акадэмік.

Д а б р ы я н. Каму ж вы будзеце скардзіцца?

Алена Максімаўна. Правіцельству. Яно разбярэцца, што ў гаспадарцы больш патрэбна — каровы ці пацукі.

Алена Максімаўна і Васільеўна выхалзяць. Антаніна Адчыняюцца дзверы, і ўваходзіць Н а т а ш а.

Н а т а ш а. Не прагоніце?

Д а б р ы я н. Наташа! Ну што вы! Рад вас бачыць. Сядайце.

Наташа садзіцца.

Як здароўе?

Н а т а ш а. Пацук здаровы.

Дабрыян. Я пра ваша здароўе пытаюся. Вы былі так усхваляваны.

Наташа. Было ад чаго. Страціць неўміручасць — гэта не сумачку з грашыма.

Д а б р ы я н. Вы яшчэ нічога не страцілі. Папрацуеце, людзі вас ацэняць...

Н а т а ш а. Больш за ўсё балюча, што я страціла вялікага мысліцеля, смелага адкрывальніка, бога навукі і ўбачыла на яго месцы звычайнага абывацеля, які трымаецца за падол старой бабы.

Д а б р ы я н. Вы мяне не разумееце, Наташа.

Наташа. Яб разумела вас, калі б была вам агіднай.

Д а б р ы я н. Я гэтага не скажу. Але мы з вамі розныя.

Н а т а ш а. Нават процілеглыя ў пэўным сэнсе.

Д а б р ы я н. У вас яшчэ няма мінулага, адна толькі буду-чыня. Вы ні з чым не звязаны і нікому не абавязаны. А мяне трымае за фалды маё мінулае і маё сённяшняе. Адварнуцца ад яго — гэта значыць зрабіць няшчаснымі блізкіх мне людзей.

Н а т а ш а. Ды вы не апраўдвайцеся, я не прыйшла выма-гаць у вас неўміручасць. Ні гвалтаваць вас не збіраюся, ні на калені станавіцца.

Д а б р ы я н. Вось і добра. Значыць, мы па-ранейшаму — сябры.

Н а т а ш а. Чула, што вам і без гэтага нялёгка.

Дабрыян. І не кажыце. Пісьмы, тэлеграмы, званкі... *(Бярэ ў рукі жмут пісем.)* Во, паглядзіце! Клубок страсцей. Усхваленні, навуковыя меркаванні, пагрозы, праклёны. Адны ўслаўляюць за тое, што абясмерціў чалавека, другія праклі-наюць за тое, што большую частку чалавецтва асудзіў на смерць. Як быццам яны дагэтуль не былі асуджаны.

Н а т а ш а. Вас нават пабіць хацелі.

Дабрыян. Гэта што! Дробны эпизод у вялікай эпапеі.

Н а т а ш а. Адзін з такіх эпизодаў можа скончыцца для вас дрэнна.

Д а б р ы я н. Дзеля навукі людзі на кастрах гарэлі. А ідэя іх жыла. І перамагала. Праблема неўміручасці! За гэта не шкада і жыццё аддаць.

Н а т а ш а. Жыццё за неўміручасць...

Дабрыян. Так, гэта парадокс. Вялікі парадокс!

Н а т а ш а. Але гэта праблема выклікала дзесяткі іншых праблем.

Д а б р ы я н. Іншыя праблемы няхай іншыя і вырашаюць. Я даў людзям неўміручасць. Няхай яны самі падумаюць, як ёю распарадзіцца. Зараз тут збяруцца спецыялісты. Паслуха-ем, што яны скажуць.

Н а т а ш а. Віноўнікам усіх бед усё роўна вас будуць лічывць.

Д а б р ы я н. Што зробіш. Такая мая доля.

Н а т а ш а. І мне вас шкада.

Д а б р ы я н. Гэта вельмі велікадушна з вашага боку.

Наташа. Я хачу вас выратаваць. Зразу зняць усе праб-лемы.

Д а б р ы я н. Гэта ў вашых сілах?

Наташа. Думаю, што сілы ў мяне хопіць.

Д а б р ы я н. Саманадзейнасць маладосці. Баюся, каб вы якога глупства не зрабілі.

Дабрыян. Але ж людзям не толькі малако, а і мяса патрэбна. А калі ўсе каровы будуць неўміручыя...

Алена Максімаўна. Я ж пра ўсіх не гавару. Мясца вунь калгас больш за тысячу гэтых

самых цэнтнераў здаў. Колькі гэта на пуды, я ўжо і не ведаю. А мне і ўнукам — малачко на першым плане. *(Доўгая паўза.)* Дык зробіце?

Дабрыян. На жаль, не магу.

Алена Максімаўна. Чаму?

Д а б р ы я н. Складанае гэта пытанне, Алена Максімаўна. Спачатку з людзьмі трэба разабрацца. Тут яшчэ думаць і думаць трэба.

Алена Максімаўна. З людзьмі яно вядома, а з ка-ровай жа ўсё ясна.

Д а б р ы я н. Гэта вам так здаецца.

Алена Максімаўна. Дык не можаце?

Д а б р ы я н. Не магу, Алена Максімаўна.

Алена Максімаўна *(устае)*. Ну што ж... Прыйдзецца скардзіцца, заяву падаваць.

Д а б р ы я н. На каго?

Алена Максімаўна. На вас, таварыш акадэмік.

Д а б р ы я н. Каму ж вы будзеце скардзіцца?

Алена Максімаўна. Правіцельству. Яно разбярэцца, што ў гаспадарцы больш патрэбна — каровы ці пацукі.

Алена Максімаўна і Антаніна Васільеўна выходзяць. Адчыняюцца дзверы, і ўваходзіць
Н а т а ш а.

Н а т а ш а. Не прагоніце?

Д а б р ы я н. Наташа! Ну што вы! Рад вас бачыць. Сядайце.

”
Наташа садзіцца.

Як здароўе?

Н а т а ш а. Пацук здаровы.

Дабрыян. Я пра ваша здароўе пытаюся. Вы былі так усхваляваны.

Н а т а ш а. Было ад чаго. Страціць неўміручасць — гэта не сумачку з грашыма.

Д а б р ы я н. Вы яшчэ нічога не страцілі. Папрацуеце, людзі вас ацэняць...

Н а т а ш а. Больш за ўсё балюча, што я страціла вялікага мысліцеля, смелага адкрывальніка, бога навукі і ўбачыла на яго месцы звычайнага абывацеля, які трымаецца за падол старой бабы.

Д а б р ы я н. Вы мяне не разумееце, Наташа.

Наташа. Яб разумела вас, калі б была вам агіднай.

Д а б р ы я н. Я гэтага не скажу. Але мы з вамі розныя.

Н а т а ш а. Нават процілеглыя ў пэўным сэнсе.

Д а б р ы я н. У вас яшчэ няма мінулага, адна толькі буду-чыня. Вы ні з чым не звязаны і нікому не абавязаны. А мяне трымае за фалды маё мінулае і маё сённяшняе. Адварнуцца ад яго — гэта значыць зрабіць няшчаснымі блізкіх мне людзей.

Н а т а ш а. Ды вы не апраўдвайцеся, я не прыйшла выма-гаць у вас неўміручасць. Ні гвалтаваць вас не збіраюся, ні на калені станавіцца.

Дабрыян. Вось і добра. Значыць, мы па-ранейшаму — сябры.

Н а т а ш а. Чула, што вам і без гэтага нялёгка.

Дабрыян. І не кажыце. Пісьмы, тэлеграмы, званкі... *(Бярэ ў рукі жмут пісем.)* Во, паглядзіце! Клубок страсцей. Усхваленні, навуковыя меркаванні, пагрозы, праклёны. Адны ўслаўляюць за тое, што абясмерціў чалавека, другія праклі-наюць за тое, што большую частку чалавечтва асудзіў на смерць. Як быццам яны дагэтуль не былі асуджаны.

Н а т а ш а. Вас нават пабіць хацелі.

Дабрыян. Гэта што! Дробны эпизод у вялікай эпапеі.

Н а т а ш а. Адзін з такіх эпізодаў можа скончыцца для вас дрэнна.

Дабрыян. Дзеля навукі людзі на кастрах гарэлі. А ідэя іх жыла. І перамагала. Праблема неўміручасці! За гэта не шкада і жыццё аддаць.

Н а т а ш а. Жыццё за неўміручасць...

Дабрыян. Так, гэта парадокс. Вялікі парадокс!

Н а т а ш а. Але гэта праблема выклікала дзесяткі іншых праблем.

Д а б р ы я н. Іншыя праблемы няхай іншыя і вырашаюць. Я даў людзям неўміручасць. Няхай яны самі падумаюць, як ёю распарадзіцца. Зараз тут збяруцца спецыялісты. Паслуха-ем, што яны скажуць.

Наташа. Віноўнікам усіх бед усё роўна вас будуць лічыць.

Д а б р ы я н. Што зробіш. Такая мая доля.

Н а т а ш а. І мне вас шкада.

Д а б р ы я н. Гэта вельмі велікадушна з вашага боку.

Наташа. Я хачу вас выратаваць. Зразу зняць усе праб-лемы.

Д а б р ы я н. Гэта ў вашых сілах?

Н а т а ш а. Думаю, што сілы ў мяне хопіць.

Д а б р ы я н. Саманадзейнасць маладосці. Баюся, каб вы якога глупства не зрабілі.

Н а т а ш а. Гэта будзе самае разумнае, што можна зрабіць у такім становішчы.
(*Выходзіць.*)

Д а б р ы я н. Што надумала гэта ўтрапёнае дзяўчо?

К у д р ы ц к а я (*пачыняе дзверы*). Можна?

Д а б р ы я н. Калі ласка, Клаўдзія Пятроўна. Заходзьце.

К у д р ы ц к а я. Тут за мной цэлы вывадак.

Дабрыян. Вядзіце яго сюды. (*Глядзіць на гадзіннік.*) Ды і пара ўжо.

Уваходзяць К у д р ы ц к а я, А б а д о ў с к і, Бабровіч, Варакса, А д а м е й к а, Генка.

Дык вось, таварышы... Надышоў час. Просяць нас выказаць свае пэўныя думкі. Вы ведаеце наконт чаго...

В а р а к с а. Пэўныя думкі аб няпэўнай справе.

Д а б р ы я н. Што вы маеце на ўвазе?

Варакса. Я маю на ўвазе нязбытныя мары... Такія, як ваша неўміручасць, Барыс Пятровіч.

Д а б р ы я н. Паколькі яна мая, дык гэта ўжо не мара. Але я думаю, што яна не толькі мая.

А б а д о ў с к і. Гэта як той Месяц. Пакуль на яго глядзелі здалёк ды марылі аб нябесных яснах і вечным блажэнстве, дык ён здаваўся такім прывабным, а як дасягнулі...

В а р а к с а. Хвала вам і слава, Барыс Пятровіч, за ваша адкрыццё, але апрача фізіялогіі ёсць яшчэ сацыялогія, этыка, мараль, псіхалогія людзей.

Бабровіч. І эканоміка.

Д а б р ы я н. Усё гэта ёсць, дарагія таварышы, але ж ёсць і людзі, якія гэтыя праблемы вырашаюць. Аляксандр Паў-лавіч, сацыялогія, псіхалогія — гэта па вашай часці.

В а р а к с а. Хадзіў, ездзіў. Быў у розных калектывах. І пераканаўся: тое, што мы прапанавалі,— несправядліва і ама-ральна. Бар'ер неўміручасці падзяліў людзей на лепшых і горшых. А тым часам сярод гэтых «горшых» ёсць нямала не горшых за тых «лепшых». Ды і тыя, што цяпер сапраўды горшыя, яшчэ могуць стаць лепшымі. Але брама неўміру-часці для іх зачынена назаўсёды.

А д а м е й к а. «Дык нашто мне тады старацца лепшым быць?» — скажа каторы несвядомы.

Варакса. Бар'ер гэты прайшоў па гарадах і вёсках, па калектывах і сем'ях, падзяліў

бацькоў з дзецьмі, мужоў з жонкамі, парэзаў сувязі сяброўства і каханьня.

Дабрыян. Дык што ж, па-вашаму, трэба рабіць?

Варакса. Не ведаю. Мае праблемы... Не мае, вядома. Я хачу сказаць, што праблемы гэтыкі, маралі — гэта прабле-

мы другасныя. Яны з'яўляюцца вынікам таго, што неўміру-часці на ўсіх не хапае.

Д а б р ы я н. Гэта мы ўжо ўстанавілі.

В а р а к с а. Значыць, мімаволі прыходзіцца дзяліць усё грамадства на лепшых і горшых. А гэта несправядліва, гэта крыўда і абраза для пераважнай большасці нашага грамадства.

А б а д о ў с к і. Лічыце — чалавецтва. Сённяшняя наша праблема заўтра стане агульначалавечай.

К у д р ы ц к а я. Страшна падумаць, як там будуць дзяліць на лепшых і горшых.

Г е н к а. Я думаю, што ліцэнзій на неўміручасць мы рак-фелерам прадаваць не будзем.

А б а д о ў с к і. На манаполію разлічваеце? Для навуковых ідэй няма непраходнай мяжы.

Б а б р о в і ч. Не будзем вырашаць за ўвесь свет. Мы вось у сябе дома не можам вырашыць. Аляксандр Паўлавіч су-проць бар'еру. Дык што ж — зняць бар'ер? Валі ў неўміручасць, хто хоча! Тады не толькі вады і яды, паветра не хопіць. Месца на зямлі не хопіць, каб сесці ці стаць. А ўрэшце, я ўжо гаварыў пра гэта.

К у д р ы ц к а я. Барыс Пятровіч, а можа, усё-такі неба-вязкова, каб жанчыны раджалі раз у чатыры гады?

Д а б р ы я н. Вядома, неабавязкова, Клаўдзія Пятроўна. Толькі тады неўміручасці я ім не гарантую.

Б а б р о в і ч. Калі вы не гарантуеце, дык кожная сама пастараецца застрахаваць сябе ад смерці.

А д а м е й к а. Вядома. «Лепш сто разоў нарадзіць, чым раз памерці», — скажа каторая несвядомая.

К у д р ы ц к а я. Гэта вы не пробавалі, дык вам здаецца.

А д а м е й к а. У мяне хатнюю работу жонка робіць.

А б а д о ў с к і. Ну, дапусцім, таварышы. Дапусцім, што ім не трэба будзе раджаць. Што яны і так будуць неўміручыя. Дык што з гэтага выйдзе? Выйдзе тое, пра што я ўжо гаварыў мінулы раз: індывідуум возьме верх над відам і спыніцца абнаўленне роду людскога. Мы забяспечым сабе вечнае жыццё за кошт яго вечнага абнаўлення. За кошт наступных пакаленняў, якія маглі б з'явіцца на свет, але не з'являцца, бо мы іх асудзілі на небыццё дзякуючы свайму эгаізму.

Дабрыян. Дык выходзіць, што...

А б а д о ў с к і. Выходзіць, Барыс Пятровіч, што вы ўмярцвілі смерць, а мы павінны ўмярцвіць жыццё, будучыню чалавецтва.

Д а б р ы я н. Дык што вы хочаце сказаць? Выхад, выхад які?

А б а д о ў с к і. Не трэба забіваць смерць — вось што я хачу сказаць. Усё жывое памірае, і ўсё аднаўляецца для новага жыцця. Гэта няўхільны закон прыроды, і чалавек не з'яўляецца выключэннем. Смерць — гэта неабходная ўмова вечнага абнаўлення. Не забівайце смерць. Няхай яна жыве.

А д а м е й к а. «Няхай жыве смерць!...» (*Аглянуўся—усе, уражаныя, маўчаць. Ніхто яго не падтрымлівае.*) — скажа каторы несвядомы...

А б а д о ў с к і. Так! Няхай жыве смерць!

Усе ўсхопліваюцца.

Генка (*хапаецца за галаву*). Мама мая!

К у д р ы ц к а я. Божа мой! Што вы такое гаворыце!

Б а б р о в і ч. Вось гэта вырашэнне праблемы!

Дабрыян. Значыць, я... Значыць, уся мая праца... Усё маё жыццё...

Н а т а ш а (*увайшоўшы, яна нейкі час наглядае сцэну. Пасля, трымаючы за хвост, нясе нежывога пацука і кладзе на стол*). Пацук здох.

Д а б р ы я н (*пасля паўзы*). Як гэта здох?

Маўчанне. Усе анямелі.

Наташа. А так... Узяў ды здох.

Г е н к а. Ты яго атруціла!

Н а т а ш а. Ускрый, правер.

В а р а к с а. Таварышы! Што ж гэта такое?

Дабрыян. Пачакайце! Як жа гэта ён — жыў, жыў, ды здох?

Наташа. Аяіх мяняла. Адзін здохне — я яго выкіну ў віварый, а адтуль другога бяру.

Нехта стрымана зарагатаў, за ім — другі, і ўжо разлягаецца нястрыманы рогат. Барыс Пятровіч абхапіў галаву рукамі.

Генка (*крычыць*). Няпраўда! Яна хлусіць!

А б а д о ў с к і, рагочучы, падымае пацука за хвост: «Вось, маўляў, сведка». Ге н к а ледзь не са слязамі выбягае з кабінета.

А д а м е й к а. Вось і ўся неўміручасць. Дзве дзюркі ў носе і сканчылося, як той казаў. І зноў мы ўсе роўныя. І ніхто нас не дзеліць на вечных і абязвечаных.

Б а б р о в і ч. Фу! Гара з плеч. А я ўсе вылічальныя ма-шыны ў пот увагнаў, падлічваючы.

К у д р ы ц к а я. А шчасце, здавалася, было так блізка!

А б а д о ў с к і. Усякае бывае ў навуцы, але такое...

В а р а к с а. Чаму? А ўспомніце філасофскі камень, а пер-петуум мобіле ды той жа эліксір жыцця.

А б а д о ў с к і. Гэта была дзіцячая наіўнасць самой на-вукі. А цяпер жа яна дарослая.

К у д р ы ц к а я. А шкада ўсё-такі, таварышы! Шкада рас-ставацца з залатой марай. І яго шкада (*ківае на Дабрыяна*).

А б а д о ў с к і. Што ж мы можам зрабіць?

Б а б р о в і ч. Пойдзем марыць далей.

Усе выходзяць, аглядаючыся на Дабрыяна, які не падымае галавы.

Наташа (*увайшла з клеткай у руках. Ціха паклікала*). Барыс Пятровіч!

Дабрыян (*не падымаючы галавы*). Адыдзіце!

Н а т а ш а. Барыс Пятровіч! Гляньце сюды!

Дабрыян. Ідзіце, каб і вочы мае вас не бачылі!

Н а т а ш а. А пацук жывы.

Дабрыян (*неўразумела глянуў на яе*). Як гэта жывы?

Н а т а ш а. А вось ён — наш любенькі пацучок. Здаро-венькі, вясёленькі.

Д а б р ы я н (*разглядае нежывога пацука, які ляжыць на стале*). Дык вы...

Н а т а ш а. Гэта другі. Я іх падманула. Каб яны не мучылі вас рознымі праблемамі, якіх ніхто вырашыць не можа.

Д а б р ы я н. Вы мяне забілі.

Н а т а ш а. Я вас выратавала. Вас і сапраўды маглі забіць.

Д а б р ы я н. Што людзі скажуць? Невук. Шарлатан. Ёлу-пень, якога абдурыла

нікчэмная дзяўчынка, якой напляваць на навуку і на мой аўтарытэт.

Наташа. А навукай мы будзем займацца і далей. Спа-койна, без нервознасці. Я гатова прапанаваць сябе... Не бой-цеся, не ў якасці вашай вечнай спадарожніцы, а ў якасці аб'екта доследаў. Побач з пацуком. Доследы на чалавеку болылі пераканаўчыя. А людзі... *(Цалуе Дабрыяна ў цемя.)* Людзі няхай тым часам падумаюць, што рабіць з неўміру-часцю.

К а н е ц